

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Η ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἐσχάτως ἡ « Ἐθνικὴ Ἀγωγή » ἔσχε τὴν ἐπίκαιρον ἰδέαν νὰ παραθέσῃ γνώμας ἐξόχων ἀνδρῶν, φίλων τῆς ἀνθρωπότητος ἀπάσης, τοῦ Σενέκα, τοῦ Μαντζίνη, τοῦ Παστέρ, τοῦ Τολστόη, τοῦ Ἀλφρέδου Βινύ καὶ ἄλλων περὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης.

Ἄρὰν κατὰ τοῦ πολέμου ἐνέχουν αἱ πλεῖστα αὐτῶν ἀποστροφαί. Καὶ τῆς ἀρᾶς ταύτης ἡ ἡχώ ποτέ δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι τόσον ἐπίκαιρος, ὅσον σήμερον, ὅτε τὸ αἷμα δύο χριστιανικῶν λαῶν, εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐσχατίας τῆς σκοτεινῆς Ἡπείρου, ποτίζει δαψιλῶς, σπατάλως, τὴν γῆν, κεκορησμένην πλέον καὶ ἀπὸ τὴν ἀπαισίαν ταύτην ἄρδουσαι καὶ ἐπαιτούσαι παρὰ τοῦ οὐρανοῦ, κατὰ τοὺς ποιητικωτάτους λόγους τοῦ Ἀλφρέδου δὲ Βινύ, διὰ νὰ ἀπολυμανθῇ « τὸ ὀροσερὸν ὕδωρ τῶν ποταμῶν του καὶ τὴν ἀγνὴν ὀρόσον τῶν νεφῶν του ».

Ὅντως οἱ πόλεμοι ἐπισύρουν ὀπισθεν αὐτῶν τοιαύτην μαύρην ἀκολουθίαν συμφορῶν, μελανωτέραν καὶ τῶν νεφῶν τῶν κοράκων, τὰ ὅποια περιπίπτανται ἄνω τῶν πεδίων τῶν μαχῶν, καὶ δάκρυα παρὰ τὰς ἐστίας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι πίπτουν νεκροί, ἀφθονώτερον τοῦ αἵματος, τὸ ὅποιον προσῆνεγκον θυσίαν εἰς τὸν ἀκόρεστον Θεὸν τῶν πολέμων.

Διὰ τοῦτο πάντοτε τὸν πόλεμον καταγράσθη ἡ ἀνθρωπότης· πάντοτε ἡ πνοὴ του ἐπροξένησεν εἰς τοὺς λαοὺς τὸ ἄριστον ἐκεῖνο συναίσθημα τῆς φρίκης πρὸς τὴν προσέγγισιν πάσης καταστροφῆς, τὸ ὅποιον ἀτελῶς συγκιρνᾷ ἡ μέθη τοῦ ἐνθουσιασμοῦ.

Δὲν θὰ ἤρκουν αἱ στῆλαι πάσαι τῆς « Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς » διὰ νὰ παρασχεθῇ καὶ ἡ ἀτελεστέρα ἰδέα περὶ τῆς κατὰ τοῦ πολέμου ἐκστρατείας τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, ἀντιπροσωπευμένης ὑπὸ εὐγενεστάτων διανοιῶν ὄλων τῶν ἐθνῶν καὶ ὄλων τῶν αἰώνων.

Καὶ ὅμως ὁ πόλεμος ἐπιζῆ καὶ ὑπερισχύει τῆς φρίκης, τὴν ὅποιαν ἐμπνέει. Καὶ ὅμως ἡ εἰρήνη, ἀφ' ἧς ἡ ἱστορία ἀνέλαβε τὸ ἔργον νὰ διαιωνίζῃ τὴν μνήμην τῶν ἀνθρωπίνων ἀνοσιῶν, τῶν ἀνθρωπίνων κακουργημάτων καὶ ἀραιῶν τινων εὐγενῶν καὶ ὑψηλῶν πράξεων, ὁ πόλεμος μέχρι τῆς χθῆς, μέχρι τῆς σήμερον καί, φοβούμεθα, πάντοτε, θὰ κατέχη τὰς μεγαλητέρας καὶ τὰς πυκνοτέρας σελίδας τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος.

Διατὶ ἄρα γε τοῦτο ;

Ἐν τέλει τοῦ παρόντος ἄρθρου θὰ εὐρεθῶμεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑπεραπολογηθῶμεν τοῦ πολέμου ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀναποδράστου ἀνάγκης, ἣτις τὸν ἐπιβάλλει καὶ θὰ τὸν ἐπιβάλλῃ πάντοτε, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσιν ἀνθρώπινοι κοινωνίαι, δηλ. ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἐπὶ τοῦ πλανήτου τούτου.

Πρὸ τούτου ὅμως ὀφείλομεν νὰ ἀναγνωρίσωμεν εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῶν πολέμων, τῶν στυγνῶν τούτων τροφοδοτῶν τοῦ θανάτου, μίαν μεγάλην ἀρετὴν, ἀρετὴν ἀνακκινιστικὴν, ἀρετὴν ἐξευγενιστικὴν· μίαν δύναμιν ἀπολυμαίνουσαν τὴν ἀνθρωπότητα, ἀποτρέπουσαν τὴν σῆψιν τῶν κοινωνιῶν, ἀνοίγουσαν καὶ ἀποκαθαίρουσαν τὴν ὁδὸν τῆς προόδου. Εἶναι σύναμα ὁ πόλεμος καὶ διὰ τὰς κοινωνίας καὶ διὰ τὰ ἄτομα βάπτισμα ἀναγεννήσεως, ἐμπνευστῆς ὑψηλῶν ἰδεωδῶν, ἱεραπόστολος πάσης εὐγενοῦς πράξεως, διδάσκαλος τῆς ὑψηλοτέρας αὐτοθυσίας.

Καὶ δίδομεν περὶ τούτου τὸν λόγον εἰς τινὰς τῶν εὐγλωττοτέρων αὐτοῦ ἀπολογητῶν.

Πλὴν τῶν ὀλίγων γραμμῶν τὰς ὁποίας παρέθεσεν ἡ « Ἐθνικὴ Ἀγωγή » ἐκ τῶν περὶ πολέμου ἰδεῶν τοῦ Μόλτκε, παραθέτομεν καὶ ἄλλας ἐξ ἄλλων περιστάσεων δηλώσεις τοῦ μεγάλου στρατηλάτου, αἱ ὁποῖαι ἀποδεικνύουν τὸν στρατιώτην τοῦτον φιλόσοφον ἐμπνευσμένον ἐν τῇ ἀπολογίᾳ τοῦ πολέμου.

Σήμερον σχεδὸν πάντες τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου οἱ διδάσκαλοι ἀπηχούσιν εἰς τὰ συγγράμματα αὐτῶν τὰς καθολικὰς κατὰ τοῦ πολέμου σκέψεις τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν. Πάντες εὐχονται, ὅπως ἡ ὑπερτάτη κρίσις τῶν ἐθνῶν λύθῃ τὰς διαφορὰς καὶ ἀποσβῆ τῶν πολέμων τὰς καταστροφάς.

Τοιοῦτου πνεύματος ἐμφορεῖται καὶ τοῦ Βλούντσλη τὸ ἐξοχον ἔργον, « τὸ ἐγχειρίδιον τῶν νόμων τοῦ πολέμου, » τοῦ ὁποίου ἔσχε τὴν ἀτυχῆ ἐμπνευσιν νὰ πέμψῃ ἀντίτυπον εἰς τὸν Γερμανὸν στρατηλάτην.

Καὶ ἐκεῖνος ἔγραψεν αὐτῷ τὴν 11 Δεκ. 1880.

« Ἡ διηκεκὴς εἰρήνη εἶναι κατ' ἐμὲ ὄνειρον, τὸ ὅποιον οὐδὲ κἄν ἔχει τὴν μορφήν τῶν ὠρκίων ὄνειρων, διότι εἶναι καθ' ὑπερβολὴν ἄσχημον. Ὁ πόλεμος ὠρίσθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ συν-ὄλῳ τῆς δημιουργίας, ὡς στοιχεῖον τάξεως. Αἱ εὐγενέστεραι τοῦ ἀνθρώπου ἀρεταὶ κατὰ τὸν πόλεμον ἀναπτύσσονται. Τὸ θάρρος τὸ ἀνδροπρεπές, ἡ αὐταπάρνησις, ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὰ ἰδεώδη, τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοθυσίας μέχρις αὐτῆς τῆς κατανικήσεως τοῦ ἐμφύτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως,

του πόθου της ζωής, την οποίαν μετά περιφρονήσεως απορρίπτει ο μαχητής. Άνευ του πολέμου ο κόσμος θα έσήπετο και θα άποσυνετίθετο εν τῷ ὕλισμῳ».

Δέν παρέλιπε δὲ καὶ οὐδεμίαν ἄλλην εὐκαιρίαν, ὅπως γείνη ὁ ἀπολογητὴς τοῦ πολέμου.

Εἰς τὸν πρόεδρον τῆς εταιρείας ὑπὲρ τῆς κωδικοποιήσεως τοῦ διεθνoῦς δικαίου καὶ κατὰ τοῦ πολέμου Γκουμπάρφ ἔγραφε πάλιν ὁ Μόλτκε τὰ ἐξῆς :

«Καθ' ἡμᾶς ὁ πόλεμος εἶναι ἐγκλημα. Κατ' ἐμὲ εἶναι τὸ μόνον ἀσφαλὲς μέσον πρὸς συντήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς τιμῆς οἰκισθῆποτε χώρας.»

Ἄλλ' εἶναι ἄπειροι οἱ ἀπολογηταὶ τοῦ πολέμου ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἡμῶν προγόνων, οἱ ὅποιοι ἐπροσωποποίησαν τὸν πόλεμον ὡς τὸν ὠραιότερον τῶν θεῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πανθέου, μέχρι σήμερον. Καὶ ἡ θρησκεία δὲ ἡ χριστιανικὴ ἠγάσασε πολεμιστὰς καὶ ἥρωας καὶ ἐγένετο ὁ ἀπολογητὴς τοῦ πολέμου διὰ τοῦ στόματος τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου. Διότι, ὅταν αἱ ῥωμαϊκῆς κοόρτες ἤραιοῦντο ἐκ τῆς πληθύος τῶν ἀνυποτάκτων, οἱ ὅποιοι, ἐφ' ὅσον ἐξηπλοῦτο ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ ἀνὰ τὸν τότε ῥωμαϊκὸν κόσμον, ἐπληθύνοντο, ὑπολαμβάνοντες τὸν πόλεμον ἐναντίον εἰς τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὁ ἱερός Αὐγουστίνος, ἐρμηνεύων τὸ ῥῆμα τοῦ Εὐαγγελίου «Οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν», συνῆγε τὸ πόρισμα ὅτι τοῦτο διατυπώνει «τὸν αἰώνιον νόμον τῆς ἀνάγκης τοῦ πολέμου».

Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους οὐδεὶς διενεθῆθη νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου καὶ διὰ τοῦτο ἴσως δὲν ἔχει καὶ ἀπολογητὰς μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ὁ πόλεμος, πλὴν τοῦ ὑπερτάτου τῆς ἀρχαιότητος φιλοσόφου, τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις διὰ τεσσάρων λέξεων εἶπε μίαν παγκόσμιον καὶ αἰώνιον ἀλήθειαν, ὅτι τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου εἶναι καὶ τῆς εἰρήνης τοῦ κόσμου ἐγγυητής. «Εἰρήνης ὁ πόλεμος πρῦτανις».

Ὁ Μοντεσκιὲ θεωρεῖ τὸν πόλεμον ὑπαγορευόμενον ἐκ τοῦ ὁρμεμψύτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως τῶν πολιτικῶν κοινωνιῶν. «Φονεῖτε, λέγει, τὸ ἄτομον ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἀμύνης καὶ τῆς ἰδίας συντηρήσεως. Φονεῦσον ὡς ἑμᾶδες καὶ τὰ ἔθνη διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Τὰ ἔθνη πολεμοῦν, διότι τὸ δίκαιον τῆς αὐτοσυντηρήσεως αὐτῶν εἶναι ἐξ ἴσου ἀναμφισβήτητον, ὅπως καὶ τὸ δίκαιον τῆς αὐτοσυντηρήσεως τῶν ἀτόμων».

Καὶ πλεονάζουν ἐν τῇ ἀτελευτήτῳ σειρᾷ τῶν ὑπερμάχων τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου οἱ ἀναπτύσσοντες τὴν ἠθοποιὸν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐπίδρασιν τῶν πολέμων.

Ὁ Ἑγγὲλ ἀνευρίσκει ἐν τῷ πολέμῳ ἐν πλεονέκτημα, τὸ ὅποιον παρατηρεῖται ἀναμφισβήτητον

ἐν τῇ πάλῃ τῶν ἐνοργάνων ὄντων, ἐξ ἧς οἱ ἀσθενεῖς ὄργανισμοὶ ὑποχωροῦν καὶ ἐκλείπουν πρὸ τῶν ἰσχυρῶν, καταβαλλόμενοι καὶ ἐξαφανιζόμενοι ὑπ' αὐτῶν. «Ὁ πόλεμος», λέγει, «εἶναι ἀπαραιτήτος ἐν τῇ πρὸς τὰ πρόσω πορείᾳ τῆς ἀνθρωπότητος διὰ νὰ διευκολύνῃ τὴν ἐκλείψιν τῶν ἐθνῶν τῆς παρακμῆς, τῶν ἐθνῶν, ὧν ἐπληρώθη ἡδὴ ὁ προορισμός, καὶ ἀνοίξῃ τὴν ὁδὸν τοῦ μέλλοντος εἰς τὰ νέα, τὰ σφριγῶντα ἔθνη».

Ὁ Λίμπερ, βαθύτατα ἐγκύπτων εἰς τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας τὰ πορίσματα, φρονεῖ ὅτι ἀφ' ἧς ὑπάρχει ἱστορία ἐλάχιστοι εἶναι οἱ πόλεμοι, ὅσοι δὲν συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς εὐμερείας τῆς ἀνθρωπότητος. «Ὁ πόλεμος», λέγει, «μετὰ τῶν σωματῶν τῶν πολεμιστῶν φέρει πρὸς ἄλληλα εἰς σύρραξιν ἰδέας καὶ αἰσθήματα, προάγει τὸ φῶς, τὸν πολιτισμόν, τὴν ἐλευθερίαν. Ἀπόδειξις ὁ πόλεμος τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ὁ πόλεμος εἶναι ἄλλος ὀδυνηρόν, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων, τὰ ὅποια προάγουν τὴν ὑγίαν τῆς ἀνθρωπότητος.»

Μεγαλητέρας ῥητορικῆς ἐξάρσεως εἶναι ἡ ὑπὲρ τοῦ πολέμου ἀπολογία τοῦ Πορταλῆ. «Ὁ πόλεμος», λέγει, «εἶναι ὄργανον τῶν βουλῶν τῆς Θεῆς Προνοίας, δι' οὗ αὕτη ἄλλοτε πατάσσει καὶ ἄλλοτε ἀνορθοῖ, σχηματίζων ἢ καταλύων ἔθνη καὶ κράτη. Ἐξ ὑπαμοιβῆς γόνιμος εἰς καταστροφὰς καὶ εἰς ἀνορθώσεις, ἐπιβραδύνων, διακόπτων ἢ ἐπισπεύδων τὴν πρόοδον ἢ τὴν παρακμῆν, διαγράφει εἰς τὸν πολιτισμόν τὸν ἀρτιγενῆ, τὸν θνήσκοντα, ἢ τὸν ἀναγεννώμενον διὰ νὰ ἐκλίπῃ ἐκ νέου, τὴν μοιραίαν πορείαν, ἢ ὅποια διαδοχικῶς καθιστᾷ ἐνεργούς πάσας τὰς δυνάμεις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.»

Ἄλλὰ νομίζομεν ὅτι τὴν μᾶλλον ἀκαταμάχητον ἀπολογίαν τοῦ πολέμου ἀποτελεῖ ἡ ἀπόλυτος ἀδυναμία τῆς καταργήσεώς του.

Δέν εἶναι ποτὲ δυνατόν, ὅταν ἀδικῶσιν αἱ ἑμᾶδες αἱ πολιτικαί, τὰ κράτη, νὰ ἐφαρμοσθῇ κατ' αὐτῶν ἡ τακτικὴ, ἢ κατὰ τῶν ἀδικούντων ἀτόμων. Τὸ πανεθνὲς διαιτητικὸν δικαστήριον, τὸ ὅποιον θὰ λύῃ ἀμετακλήτως τὰς μεταξὺ ἀνεξαρτήτων κρατῶν διαφορὰς, καὶ ἡ πανεθνὲς χωροφυλακὴ, ἢ ὅποια θὰ ἐκτελῇ τὰς ἀποφάσεις του ἐπιβάλλουσα ταύτας εἰς τὰ διαφερόμενα κράτη καὶ κωλύουσα αὐτὰ νὰ ἔλθουν εἰς σύρραξιν, εἶναι δύο μεγαλοπρεπεῖς οὐτοπιαί, αἱ ὅποια οὐδέποτε εἶναι δυνατόν νὰ κατέλθουν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς πραγματικότητος.

Καὶ τοῦτο δὲ ἐὰν ἦτο κατορθωτόν, μήπως εἶναι ἀληθές, ὅτι εἰς τοὺς πολέμους ὁ ἕτερος τῶν ἐμπολέμων εἶναι πάντοτε ἐν τῷ ἀδικῷ;

Τοῦτο εἶναι σπανιώτατον ἐν τῇ πράξει ὅσον καὶ ἂν φαίνεται θεωρητικῶς ἀναμφισβήτητον, καὶ ὑπὸ τῶν πλείστων συγγραφέων τοῦ διεθνoῦς δικαίου ἀναπτυσσόμενον.

Διότι ἡ σχετικὴ θέσις ἐκατέρου παριστᾷ τὸ δίκαιον ὡς ἀνήκον εἰς αὐτόν. Πολεμεῖ ἐν ἔθνος διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ ὑπόδουλον λαόν. Ἴερὸς ὁ πόλεμος. Ἄλλ' εἶναι ἱερὸς καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀμυνομένου, ὁ ὅποιος ἐξασκεῖ τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοσυντηρήσεως.

Πῶς δύναται ἡ διεθνὴς δικαιοσύνη νὰ λύσῃ τοιαύτας διαφορὰς; Πῶς νὰ συμβιβᾷσῃ τὸ δικαίωμα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὸ δικαίωμα πρὸς τὴν αὐτοσυντήρησιν τοῦ ἀμυνομένου ὑπὲρ τῆς κατακτήσεως, τὴν ὅποιαν ἐνομιμοποίησαν οἱ αἰῶνες;

Αὕτη, νομίζομεν, εἶναι ἡ πρακτικὴ μορφή τοῦ ζητήματος.

Διὰ τοῦτο ὀρθότατα λέγει ὁ Οὐίτων ὅτι τὰ ἔθνη εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀναγνωρίσωσι ποτὲ δικαστὰς τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν. Κριτὴς τοῦ δικαίου του εἶναι πάντοτε ἕκαστον ἔθνος καὶ εἰς αὐτὸ ἀνήκει ν' ἀποφασίσῃ, ἂν ἡ κατ' αὐτοῦ ὕβρις ἢ ἀδικία εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν βίαν τῶν ὅπλων.

«Κατηγοροῦσι τοῦ πολέμου», προσθέτει ὁ Φιόρε, «ὡς ἀγρίου. Εἶναι ἀληθές. Ἄλλὰ τί τὸ πρακτεῖον ὅταν ἐν κράτος ποδοπατῆ βίᾳ τὰ δίκαια ἄλλου κράτους, ἢ λαοῦ ὑποδούλου; Τί δικαιοῦτερον τῆς ἐνόπλου ἀμύνης; Τὸ δίκαιον τῆς διὰ τῆς βίας ἐπιθέσεως κατὰ τῆς βίας ἀναπηδᾷ τότε δικαιοῦτατον καὶ συμφωνώτατον πρὸς αὐτὸν τὸν ἀνθρώπινον προορισμόν.»

Ἀναντιρρήτως διὰ νὰ ἐκλίπῃ ὁ πόλεμος πρέπει νὰ ἐκλείπουν προηγουμένως ἀπὸ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος αἱ διακρίσεις εἰς δυνάστας καὶ δούλους, εἰς ἰσχυροὺς ἐπιβάλλοντας τὴν πτέρναν ἐπὶ τοῦ στήθους τῶν ἀδυνάτων, εἰς ἀγερώχους πιεστὰς καὶ εἰς πτήσσοντας ἀδικουμένους.

Ἐὰν ποτε εἶναι δυνατόν νὰ ἀνατείλῃ τοιαύτη ἡμέρα, θὰ ἐκλίπῃ τότε καὶ τῶν πολέμων ἡ ἀνάγκη.

Ἐφ' ὅσον τοῦλάχιστον ὑπάρχουν ἀπόκληροι λαοί, λαοὶ διψῶντες τὴν ἀπολύτρωσιν, κράτη ἔχοντα ὑπὸ τὴν δουλείαν τὸ μέγιστον τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν, θὰ ὑπάρχῃ ἀδιάσειστος ἀλήθεια εἰς τοὺς ἐξῆς λόγους τοῦ Ὀρτολιάν, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὴν ψυχολογικὴν δικαιολογίαν καὶ αὐτῶν τῶν πολέμων, ὅσοι ἐκ τῶν προτέρων προσημνούνται ἀτυχεῖς, καί, οὕτως εἶπεν, αὐτοκτονικοί.

«Ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐθνῶν», λέγει «ἐξυφαίνονται περιστάσεις, αἱ ὅποια ὠθοῦσι ταῦτα μοιραίως καὶ ἀναποτρέπτως πρὸς τὴν ὁδὸν τῶν ὅπλων φράσσουσαι τὴν ὁδὸν τῆς ὑποχωρήσεως. Ὅταν ἐν ἔθνος οὐδὲν ἕτερον διαθέτῃ μέσον ἀμύνης ὑπὲρ τῶν ὕβριζομένων καὶ παραγνωριζομένων φυλετικῶν αὐτοῦ δικαίων, ὁ πόλεμος ἐπιβάλλεται ἐπὶ ποινῇ ἠθικοῦ θανάτου, ἀκόμη καὶ ὅταν ἐκ τῶν προτέρων προαγγέλλεται ἀτυχής.»

ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ

Ὁ καθηγητὴς κ. Α. Διομήδης Κυριακὸς ὠμίλησε πρὸ τινῶν ἡμερῶν ἐν τῷ Συλλόγῳ «Παρνασσῶν» περὶ τοῦ ἄρτι ἀποθανόντος διασήμου Γάλλου φιλοσόφου Παύλου Ζανέ. Ἐκ τῆς μακρᾶς ταύτης ὀμιλίας τοῦ εὐηρεστήθη νὰ παράσῃ πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὴν «Ἐθνικὴν Ἀγωγὴν» μέρη ἀποτελοῦντα σύνολον μὲν ἄρτιον, ἀνάγνωσμα δὲ ἀληθῶς ἐξαιρετον.

Σ. τ. Δ.

ΠΑΥΛΟΣ ΖΑΝΕ

[PAUL JANET]

Πρὸ μικροῦ ἠγγέλθη ἀπὸ Παρισίων ὁ θάνατος τοῦ Παύλου Ζανέ, τοῦ μεγάλου Γάλλου φιλοσόφου, τοῦ ἐπιτίμου καθηγητοῦ τῆς σχολῆς τῶν γραμμάτων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων, μέλους τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἐταίρου τῆς ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν τοῦ γνωστοῦ οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀνὰ πάντα τὸν ἐπιστημονικὸν ἐν γένει κόσμον. Καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν δὲν ὑπάρχει, πιστεύομεν, λόγιος, ὅστις νὰ μὴ ἀνέγνωσε τὰ φιλοσοφικὰ αὐτοῦ ἔργα, ἢ τινὰ αὐτῶν, ἢ τοῦλάχιστον νὰ μὴ ἤκουσε περὶ τῆς φήμης τοῦ ἀνδρός.

Θαυμάσαντες πάντοτε τὴν σοφίαν τοῦ ἀνδρός καὶ ἐντροφήσαντες πολλάκις εἰς τὴν μελέτην τῶν ἔργων τοῦ ἐπεχειρήσαμεν νὰ γράψωμεν τὴν παροῦσαν μελέτην περὶ αὐτοῦ καὶ ἵνα τιμησωμεν τὴν μνήμην αὐτοῦ καὶ ἵνα καταστήσωμεν εἰς τὸ παρ' ἡμῖν λόγιον κοινὸν γνωστότερα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ καὶ προτρέψωμεν εἰς μελέτην αὐτῶν, διότι καθ' ἡμᾶς ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι ἀνὰ πᾶσαν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ὀλίγοι ἄλλοι ἐφιλοσόφησαν τόσον ὑγιῶς, ὡς ὁ Ζανέ, καὶ ὀλίγοι ἄλλοι δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς τόσον καλοὶ ὁδηγοὶ εἰς σχηματισμὸν ὀρθῶν φιλοσοφικῶν πεποιθήσεων, ὅσον αὐτός. Αἱ δὲ φιλοσοφικαὶ πεποιθήσεις εἶναι ἀναγκασιόταται παντὶ λογίῳ, ὅπως καὶ περὶ τῶν μεγάλων αἰνιγμάτων τοῦ βίου ἔχῃ σαφεῖς καὶ σταθερὰς γνώμας καὶ ἀρχὰς ὁδηγούσας αὐτὸν ἐν τε ταῖς σκέψεσιν αὐτοῦ καὶ ταῖς πράξεσιν καὶ εἰς τὴν ἰδίαν τοῦ ἐπιστήμην ἕκαστος εἰσὶν βαθύτερον καὶ ἐξετάζῃ ἐμβριθέστερον τὰ ζητήματα αὐτῆς, διότι πασῶν τῶν ἰδικῶν ἐπιστημῶν οἱ τελευταῖοι λόγοι εὐρηνται ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Ὁ θεολόγος διὰ τῆς φιλοσοφίας προπαρασκευάζων τὸ πνεῦμά του καὶ ἑαυτὸν ἄσκαον εἰς τὸ βαθέως καὶ ἀσφαλῶς σκέπτεσθαι δὲν ἀρκεῖται ἀπλῶς εἰς τὴν τυφλὴν πίστιν, ἀλλὰ ζητεῖ, ἐμβριθέστερον ἐξετάζων τὰ πράγματα, νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν οὐσίαν τῶν θρησκευτικῶν διδασκαλιῶν, ὑψόμενος ἀπὸ τῆς πίστεως εἰς τὴν γνῶσιν, ὡς ἐπραττον οἱ ἀρχαῖοι ἀλεξανδρινοὶ θεολόγοι καὶ πάντες οἱ σοφοὶ πατέρες, οἵτινες ὡς γνωστὸν ἦσαν κάτοχοι καὶ γινῶσται ἀκριβέ-

Οὕτως ἀποδεικνύεται ὁ Ζανὲ οὐχὶ ἀπλοῦς μαθητὴς τοῦ Κουζέν, συνεχίζων μόνον καὶ ἐπαναλαμβάνων τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ οἰοῖται δευτέρως ἰδρυτὴς τῆς πνευματικῆς, θεϊστικῆς σχολῆς τῆς Γαλλίας, τροποποιῶν οὐσιωδῶς καὶ συμπληρῶν καὶ τελειοποιῶν αὐτὴν καὶ εἰς νέαν φάσιν εἰσάγων αὐτήν. Δὲν ἔχει μὲν ἴσως τὴν ῥητορικὴν δύναμιν ἐκείνου καὶ τὰ ἔργα του εἶναι ὀλιγωτέρων ῥητορικῶν τῶν ἐκείνου καὶ ὡς ἔργα φιλολογικῶν δυνατὸν νὰ ὑπολείπωνται κατὰ τι αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπουσία αὐτῆς τῆς ῥητορικῆς καὶ φιλολογικῆς χροιᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων τοῦ Ζανὲ εἶναι πρὸς ὄφελος αὐτῶν. Ἡ φιλοσοφικὴ ἐξέτασις δὲν ἔχει ἀνάγκην ῥητορικῶν καλλωπισμάτων. Τὸ φιλοσοφικὸν ὕψος πρέπει νὰ ἴηται νηφάλιον, σῶφρον καὶ μεμετρημένον. Τοιοῦτο εἶναι τὸ ὕψος τοῦ Ζανὲ χωρὶς νὰ παύη νὰ ἴηται χαρίεν καὶ γλαφυρόν. Τὰ τρία προσόντα, ἅτινα ἀναδεικνύουσι πάντα καλὸν συγγραφέα, ἡ ἐμβριθία, ἡ σαφὴν καὶ ἡ γλαφυρότης, ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ζανὲ ἐν μεγίστῳ βαθμῶ. Ὁ Ζανὲ λοιπὸν εἶναι ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Κουζέν ὁ μόνος, ὅστις ἀμφισβητεῖ τὰ πρωτεῖα πρὸς αὐτόν. Λέγοντες ταῦτα δὲν θέλομεν νὰ ὑψώσωμεν αὐτόν ὑπὲρ τὴν ἀξίαν του. Δὲν ἰσχυρίζομεθα, ὅτι ὁ Ζανὲ ὑπῆρξε μεγαλοφυῆ φιλοσοφικὴ πρώτη δύναμις, οὐδὲ τάσσομεν αὐτόν εἰς τὴν τάξιν τῶν πρώτων φιλοσοφικῶν πνευμάτων, τῶν μεγάλων δηλ. ἰδρυτῶν νέων ὅλων φιλοσοφικῶν συστημάτων. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν τῆς δευτέρας τάξεως φιλοσόφων εἶναι ὁ Ζανὲ εἰς τῶν κορυφαίων. Εἶνε δ, τι ὁ Μίλλ, ὁ Βαῖν καὶ ὁ Σπένσερ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ, τι ὁ Ἔρβαρτος, ὁ νεώτερος Φίχτε, ὁ Λότσε καὶ ὁ Οὐρλίτση ἐν Γερμανίᾳ, καὶ ὁ, τι ὁ Ρουαγὲ Κολλάρ, ὁ Μαῖν δὲ Βιράν, ὁ Ζουφροά, ὁ Ἰούλιος Σίμων, ὁ Ταῖν, ὁ Λιττρέ καὶ ὁ Βασχερῶ ἐν Γαλλίᾳ, πνεῦμα βαθύ καὶ κεκμημένον πάσας ἐκείνας τὰς ιδιότητας τοῦ καλοῦ, ὑγιῶς πνεύματος, ἃς αὐτὸς οὗτος περιγράφει ἐν τῇ λογικῇ του (Traité de philosophie σελ. 537) οἰοῖται φωτογραφῶν ἑαυτὸν· διότι ἔχει καὶ ὀρθὸν νοῦν καὶ εὐθύτητα, ἀκρίθειαν καὶ ἀσφάλειαν κρίσεως καὶ ὀξύνειαν καὶ ἀγγίνοιαν καὶ τὸ εὐστοχον καὶ μεμετρημένον καὶ νοῦν κατανοοῦντα τὸ βάθος τῶν πραγμάτων καὶ εὐκίνησιαν καὶ ταχύτητα νοήσεως.

Τῶν ἐξόχων τούτων προτερημάτων του καὶ τῆς μεγάλης σοφίας τοῦ Ζανὲ, ἦν διὰ τῶν ἀνωτέρω ἠθελήσαμεν νὰ σκιαγραφήσωμεν, μαρτύρια εἶναι τὰ ἀναριθμητὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα, ἅτινα συνέγραψε, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατον νὰ μελετήσῃ τις χωρὶς νὰ καταπληγῇ διὰ τὴν ἐκτακτὸν φιλοσοφικὴν πολυμαθειαν καὶ φιλοσοφικὴν ἐμβριθειαν αὐτοῦ. Εἶπομεν ὅτι εἶναι ἀναριθμητὰ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ· διότι ὁ Ζανὲ ὑπῆρξεν ἀληθῶς εἰς τῶν πολυγραφωτάτων νεωτέρων Γάλλων φιλοσόφων. Τὰ συγγράμματα

ταῦτα εἶναι ἢ συστηματικὰ ἢ ἱστορικὰ φιλοσοφικὰ συγγράμματα, ἢ δηλ. ἐκθέτουσιν αὐτὸ τὸ σύστημα τῆς φιλοσοφίας ἢ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας.

Συστηματικὰ εἶναι τὰ ἐξῆς· τὰ Τελικὰ αἰτία, ἡ Μεταφυσικὴ, ἡ στοιχειώδης φιλοσοφία, ἡ ἠθικὴ, ἡ οἰκογένεια, ἡ φιλοσοφία τῆς εὐτυχίας, ὁ ὕλισμός, ὁ ἐγκέφαλος καὶ ἡ νόησις καὶ τὰ προβλήματα τοῦ 10' αἰῶνος. Ἱστορικὰ δὲ φιλοσοφικὰ εἶναι τὰ ἐξῆς· οἱ διδάσκαλοι τῆς φιλοσοφίας, ἡ φιλοσοφία τοῦ Λαμμεναῖ, ὁ Κουζέν, ἡ φιλοσοφικὴ κρίσις, ἡ σύγχρονος γαλλικὴ φιλοσοφία, ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, ἡ διαλεκτικὴ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἐγέλου, ὁ Θεός, ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ μακαριότης κατὰ Σπινόζαν, ἡ ἱστορία τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, αἱ ἀρχαὶ τοῦ κοινωνισμοῦ καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ πρὸ μικροῦ ἀποθανὼν Παῦλος Ζανὲ, τοιοῦτος ὁ βίος του, τοιαῦτα αἱ φιλοσοφικαὶ του ἀρχαί, τοιαύτη ἡ ἀξία του καὶ τοιαῦτα τὰ ἔργα του. Ἡ Γαλλία ἀπώλεσεν ἐν αὐτῷ μεγάλην ἐπιστημονικὴν προσωπικότητα καὶ ἀληθῆ ὀφείαν, ὀλόκληρος δὲ ὁ λόγιος εὐρωπαϊκὸς κόσμος ἓνα τῶν σπουδαιοτάτων μυστῶν τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης.

Α. ΔΙΟΜΝΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

Η ΧΑΡΙΣ

[Κατὰ τὸν Σπένσερ]

Εἶνε γνωστὸν ὅτι τὴν προσηγορίαν ταύτην ἀπονέμομεν μόνον εἰς πρόσωπα καὶ πράγματα, ἐν οἷς τελειότης τις ἐμφανίζεται. Δὲν ἀπονέμομεν αὐτὴν εἰς τὸν καρραγωγὸν ἵππον, εἰς τὴν χελώνην καὶ τὸν ἵπποπόταμον, τοὺς ἀτελῶς ἔχοντας ἀνεπτυγμένην τὴν δύναμιν τῆς κινήσεως, ἀποδίδομεν ὁμῶς εἰς τὸν θηρευτικὸν κύνα, εἰς τὴν ἀντιλόπην, εἰς τὸν ὄρομικὸν ἵππον, ὧν τὰ κινητικὰ ὄργανα εἶνε ἐξόχως ἀνεπτυγμένα. Ἀλλὰ ποῖον εἶνε τὸ ἰδιαίτον γνώρισμα τὸ ἐμφανιζόμενον εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ τὰς πράξεις πράγματος ἢ προσώπου καὶ ὅπερ καλοῦμεν χάριν;

Ἐσπέραν τινὰ παρατηρῶν ἐν τῷ θεάτρῳ χορευτρίαν κατεδίκαζον κατ' ἑμαυτὸν τὰ παλαιστικὰ αὐτῆς γυμνάσματα ὡς βάρβαρα ἐπινοήματα, τὰ ὁποῖα πάντες θὰ ἐσύριττον, ἂν εἶχον τὴν τόλμην νὰ μὴ χειροκροτῶσιν ὅ, τι θεωρεῖται κοινῶς καὶ κατὰ συρμόν ὡς ἄξιον χειροκροτήσεως. Παρατήρησα ὅτι, ἐὰν ποτε καὶ κίνησιν ἀληθῶς χαρίεσσαν ἐξετέλει, διὰ ταύτην κατέβαλλε σχετικῶς ὀλιγωτέρην προσπάθειαν. Καὶ ἄλλαι παρατηρήσεις μοὶ ἐπῆλθον εἰς τὸν νοῦν ἐπικυροῦσαι τὴν ἰδέαν μου, καὶ τελευτῶν ἐσυμ-

πέρανα ὅτι καθόλου εἰς πᾶσαν μεταβολὴν στάσεως τοῦ σώματος καὶ εἰς ἐκτέλεσιν οἰαζθήποτε πράξεως ἡ χάρις εἶνε τοσοῦτω πλείων, καθ' ὅσον καὶ ἡ μεταβολὴ καὶ ἡ ἐκτέλεσις γίνεται δι' ὀλιγωτέρας δαπάνης δυνάμεως. Ἦτοι ἄλλως ἡ χάρις ἐν μὲν τῇ κινήσει εἶνε κίνησις ἐκτελουμένη κατὰ τρόπον μὴ καθιστῶντα καταφανῆ τὴν κατανάλωσιν μυϊκῆς δυνάμεως, ἐν δὲ τῇ ζωικῇ μορφῇ εἶνε μορφὴ ἐπιτηδεῖα εἰς ἐξοικονόμησιν τῆς αὐτῆς δυνάμεως, καὶ ἐν ταῖς διαφόροις τοῦ σώματος στάσεσιν ὡσαύτως, ἐν δὲ τοῖς ἀψύχοις χάρις εἶνε πᾶσα κατ' ἀναλογίαν ὑπὸ τῶν φυσικῶν ἀντικειμένων προκαλουμένη ἐν ἡμῖν ἀνάμνησις τῶν στάσεων καὶ μορφῶν τῶν ἐμψύχων.

Ἡ γενικὴ αὕτη τῆς χάριτος ἀντίληψις, ἂν μὴ εἶνε καθόλου ἀληθῆς, εἶνε ὁμῶς κατὰ τὸ πλείστον. Εἰς τοῦτο, πιστεύω, θὰ συμφωνήσωσι μετ' ἐμοῦ καὶ ἄλλοι, ἂν ἐνθυμηθῶσι τὰς συνωνύμους ἐκφράσεις, ἀνετος, ἀνεπιτηθευτος, ἀβίαστος, εὐκόλος, χαρίεις καὶ τὰς ἐναντίας τούτων συνεσταλμένους, βεβιασμένους, ἄχαρις, καὶ ἔτι μᾶλλον ἂν λαβῶσιν ὑπ' ὄψιν τινὰς τῶν περιστάσεων, αἵτινες ἐδῶκαν ἀφορμὴν εἰς αὐτάς. Ὁ στρατιώτης καλούμενος «εἰς προσοχὴν» λαμβάνει στάσιν εὐθυτενῆ καὶ ἀκίμπτον· ἀλλὰ πλείονα χάριν ἔχει ἡ στάσις αὐτοῦ, ὅταν διὰ τοῦ παραγέλλματος «ἀνάπαυσις» ἀφίνηται ἐλεύθερος. Ὁ ἀδέξις ἐπισκέπτης, ὅστις συνεσταλμένος κἀθηται εἰς τὸ ἄκρον τοῦ καθίσματος, καὶ ὁ οἰκοδεσπότης, ὅστις κύριος ἑαυτοῦ διαθέτει κατ' ἀρέσκειαν τὰ μέλη καὶ τὸ σῶμα, ἀποτελοῦσιν ἀντίθεσιν διὰ τε τὸν καταβαλλόμενον ἐν τῇ στάσει κόπον καὶ διὰ τὴν χάριν. Ὅταν ἰστάμεθα ὄρθιοι, οἰκονομοῦμεν συνήθως τὰς δυνάμεις ἐρεῖδοντες τὸ βάρος τοῦ σώματος εἰς τὸν ἓνα πόδα, ὃν τηροῦμεν εὐθυτενῆ, ἵνα ἀποτελέσωμεν εἶδος στύλου, τὸν δ' ἕτερον ἀφίνομεν ἐλεύθερον· διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον ἀφίνομεν καὶ τὴν κεφαλὴν νὰ κλίνη πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ. Τὰς δύο δὲ ταύτας στάσεις ἀπομιμείται ἡ γλυπτικὴ εὐρίσκουσα ἐν αὐταῖς τὴν ἐκφρασιν τῆς χάριτος.

Ἄς ἐλθωμεν ἤδη καὶ εἰς τὰ τῆς κινήσεως. Αἱ καθημεριναὶ παρατηρήσεις καὶ ἐνταῦθα ἐπιβεβαιουσι τὴν αὐτὴν τῆς χάριτος ἀντίληψιν. Οὐδεὶς ἐπαινεῖ ὡς χαρίεν βᾶδισμα ἄτακτον καὶ βεβιασμένον μετὰ προφανοῦς δαπάνης μυϊκῆς δυνάμεως γινόμενον, οὐδεὶς ὡσαύτως εὐρίσκει χάριν εἰς τὸ νωχελὲς βᾶδισμα πολυαριθμῶν ἀνθρώπων ἢ τὸ τρέμον γέροντος· διότι εἰς ἀμφοτέρους διαφαίνεται ἡ προσπάθεια. Ἀλλὰ θαυμάζομεν τὸ βᾶδισμα τὸ μετρίως ταχύ, τὸ τελείως ἔρρυθμον καὶ ἄνευ ὑπερβολικῆς τῶν βραχιόνων αἰωρήσεως γινόμενον· διότι δὲν ἐμφαίνει κόπον, οὐδὲ προσπάθειαν καὶ κατανάλωσιν ματαίαν δυνάμεως. Ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὸν χορὸν τὸ δυσκολώτατον εἶνε νὰ τηρῇ τις εἰς πρέπουσαν θέσιν τὰς

χειρας καὶ τοὺς βραχίονας· εἰς τὸν ἀδέξιον χορευτὴν διαβλέπουσιν εὐχερῶς οἱ παριστάμενοι τὴν περὶ τὴν διευθέτησιν τῶν βραχιόνων δυσχερεῖαν· τηρεῖ αὐτοὺς ἀκάμπτους εἰς στάσιν ἄχαριν καὶ μετὰ προφανοῦς κοπώσεως, δὲν ἀφίνει νὰ ταλαντεύωνται καθ' ἣν διεύθυνσιν ἀφ' ἑαυτῶν ἠθελον λάβῃ ἢ κινεῖ κατὰ τρόπον παραβλάπτοντα μᾶλλον ἢ συντελοῦντα εἰς τὴν ἰσορροπίαν. Ἀλλ' ὁ καλὸς χορευτὴς διὰ τῶν ἀκόπων κινήσεων του πείθει ἡμᾶς ὅτι οἱ βραχίονες οὐχὶ ἐνόηλθον, ἀλλὰ χρησιμότητα τῷ παρέχουσιν· ἐκάστη κίνησις αὐτῶν, εἰ καὶ φαίνεται ὅτι εἶνε ἀποτέλεσμα προηγηθείσης κινήσεως τοῦ σώματος, ἔχει τὸν σκοπὸν τῆς συντελοῦσα εἰς τὴν ἔρρυθμον κίνησιν τοῦ ὅλου· αἰσθανόμεθα ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὅτι οἰκονομία κόπου ἐγένετο δι' ἐκάστης αὐτῶν. Ἐὰν δὲ τις ἐπιθυμῇ ἐκ περιεργείας νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων, ἃς παρατήρησεν μετὰ προσοχῆς τὴν ἐνέργειαν τῶν βραχιόνων κατὰ τὸ βᾶδισμα· ἃς προσπαθήσῃ ἔχων αὐτοὺς ἀκίνητους ἐπὶ τῶν πλευρῶν νὰ βᾶδιση ὀλίγω ταχύτερον· δὲν θὰ δυνηθῇ βεβαίως νὰ κωλύσῃ τοὺς ὄμους νὰ φέρονται πρόσω καὶ ὀπίσω κατὰ τρόπον ἥμιστα χαρίεντα. Ἀφοῦ δὲ διατρέξῃ οὕτω διάστημα τι, μέχρις οὗ ἐξ ἄπαντος εὐρη τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ βαδίζειν, οὐ μόνον ἄχαριν ἀλλὰ καὶ κοπιώδη, ἃς ἀφήσῃ τοὺς βραχίονας ἐλεύθερους νὰ κινῶνται, ὡς συνήθως· θὰ παύσῃ πάραυτα βαδίζων διὰ τῶν ὤμων, τὸ δὲ σῶμα θὰ χωρήσῃ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ὡς ἐν ὅλον ἀκόπως καὶ αἰσθημα εὐχερῶστερον θὰ ἐπακολουθήσῃ. Ἐὰν ἀναλύσῃ τὴν ἐνέργειαν ταύτην, θὰ εὐρη ὅτι ἡ πρὸς τὰ ὀπίσω κίνησις τοῦ ἐνός βραχίονος ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πρὸς τὰ πρόσω κίνησιν τοῦ ἀντιστοίχου ποδὸς πρὸς διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας τοῦ σώματος γινομένη καὶ ὅτι εἶνε πολὺ εὐκολώτερον νὰ ἰσορροπηθῇ ἢ τοῦ ποδὸς κινήσις διὰ τῆς πρόσω ἢ ὀπίσω φορᾶς τοῦ βραχίονος ἢ διὰ τῆς διαστροφῆς ἐκείνης τῶν ὤμων.

Τὴν σχέσιν ταύτην μεταξὺ τῆς χάριτος καὶ τῆς οἰκονομίας δυνάμεως δύνανται σαφέστατα νὰ κατανοήσωσιν οἱ παγοδρομοῦντες. Γνωρίζουσι καλῶς πόσον αἱ πρώται αὐτῶν ἀπόπειραι ὑπῆρξαν ἀδέξιοι καὶ ἐπίπονοι· ἀλλὰ καθ' ὅσον ἐγίνοντο ἐπιδεξιότεροι κατὰ τοσοῦτον ἀπέκτων εὐκολίαν καὶ χάριν εἰς τὴν παγοδρομίαν. Ἀφοῦ δὲ ἀπαξ ἀπέκτησαν τὸ ἀναγκαῖον θάρρος καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἐμπιστοσύνην, τὴν διαστροφὴν ἐκείνην τοῦ κορμοῦ καὶ τὰς ἀτάκτους αἰωρήσεις τῶν βραχιόνων, εἰς τὰς ὁποίας κατ' ἀρχὰς κατέφευγον πρὸς διατήρησιν τῆς καθέτου στάσεως, εὐρίσκον περιττὰς καὶ ἄφρονες τὸ σῶμα ν' ἀκολουθῇ ἀβιάστως τὴν φερόν, ἣν ἔλαβε, καὶ τοὺς βραχίονας νὰ αἰωρῶνται ἀνέτως. Καὶ καθόλου καὶ εἰς τοὺς ἄλλους πρᾶκταί τις καὶ εἰς ἑαυτὸν αἰσθάνεται ὅτι ἡ

μετά χάριτος εκτέλεσις κινήσεως κατορθούται διά τῆς ἐλαχίστης προσπάθειας.

Τὸ παράδειγμα τῆς παγοδρομίας φέρει ἡμᾶς εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ μετά χάριτος κίνησις δύναται νὰ ὁρισθῇ ὡς κίνησις κατὰ καμπύλην γραμμὴν. Πρὸς τὴν κατ' εὐθείαν καὶ τὴν κατὰ κεκλασμένην γραμμὴν κίνησιν εἶνε ξένη ἡ ἔννοια τῆς χάριτος. Καὶ ἀληθῶς ἡ ἀπότομος ἐν τῇ κατ' εὐθείαν γραμμὴν κινήσει στάσις καὶ ἡ ἐν τῇ κατὰ κεκλασμένην ἀνωμαλία εἶνε ἀντίθετοι πρὸς τὴν χάριν· διότι οὐσιῶδες τῆς χάριτος στοιχεῖον εἶνε τὸ συνεχές καὶ βέρον. Ἀλλὰ καὶ ἡ τοιαύτη τῆς χάριτος ἀντίληψις ὡς κατὰ καμπύλην κινήσεως οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ νέα ὄψις τῆς αὐτῆς ἀληθείας, ἡ κατὰ καμπύλην δηλ. κίνησις εἶνε κίνησις οικονομικῆς δυνάμεως. Ἴνα κατανοήσῃ τις τοῦτο, ἅς ὑποθέσῃ ὅτι πρέπει νὰ φέρῃ τὸν βραχίονα ἀλληλοδιαδόχως εἰς διάφορα σημεῖα μὴ ἐπ' εὐθείας κείμενα. Ἐὰν κινήσῃ αὐτὸν κατ' εὐθείαν γραμμὴν μέχρι τοῦ πρώτου σημείου, ἔπειτα αἰφνης σταματήσῃ καὶ πάλιν κινήσῃ πρὸς νέαν διεύθυνσιν μέχρι τοῦ δευτέρου σημείου καὶ οὕτως ἐφεξῆς, εἶνε φανερόν ὅτι εἰς ἐκάστην στάσιν ἡ κτηθεῖσα φορά θὰ καταστρέφεται καὶ μετ' αὐτῆς ποσὸν τι δυνάμεως, ἡ δὲ νέα φορά θ' ἀποκτάται διὰ δαπάνης νέας δυνάμεως. Ἀλλ' ἐὰν μὴ σταματήσῃ τὴν κίνησιν εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον, ἀλλ' ἐξακολουθῶν αὐτὴν διεύθυνῃ τὸν βραχίονα πλαγίως εἰς τὸ δεύτερον σημεῖον, θὰ προκύψῃ κίνησις κυρτή, ἕνεκα δὲ τῆς διατηρήσεως τῆς ἀρχικῆς φοράς ποσὸν τι δυνάμεως θὰ οικονομηθῇ.

Ἐὰν ταῦτα ἔχωσιν ὀρθῶς ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ κινήσει χάριν, οὐδεὶς, νομίζω, θὰ διστασῇ ν' ἀποδεχθῇ ὅτι καὶ χαρίεσσα ζωϊκὴ μορφή εἶνε ἡ ποιούσα εἰς ἡμᾶς τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι καὶ ὑποδαστάζει ἑαυτὴν καὶ κινεῖται διὰ μικρᾶς προσπάθειας. Ὁ μὴ τοῦτο ἀποδεχόμενος περιέρχεται κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἀτοπον δοξασίαν, ὅτι ἡ ἐν τῇ μορφῇ χάρις οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἐν τῇ κινήσει, ἢ καὶ ὅτι ἡ μία εἶνε συνήθως κενωρισμένη τῆς ἐτέρας. Ἀλλὰ καὶ αἱ δύο ὑποθέσεις δὲν συνάδουσιν πρὸς ὅ, τι βλέπομεν. Πᾶς δὲ δισταγμός, νομίζω, ἐκλείπει, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει, τίνα ζῶα καλοῦμεν χαρίεντα· τοιαῦτα φαίνονται εἰς ἡμᾶς ἐκεῖνα, ὧν ἡ κατασκευὴ εἶνε ἱκανῶς λεπτή, ὥστε νὰ μὴ ἐνοχλῇ αὐτὰ διὰ τοῦ βάρους, καταφανῆς δὲ ἡ ζωηρότης καὶ ἡ εὐκίνησις. Τούναντιον δὲ θεωροῦμεν ἑσπερημένα χάριτος ἐκεῖνα, ἅτινα φαίνονται οἰονεὶ καταπιεζόμενα ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτῶν βάρους καὶ ὀλίγον ἐπιτήδεια εἰς τὸν δρόμον. Εἰς τὸν θηρευτικὸν κύνα πρὸ πάντων δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ τὴν ἐξοικονόμησιν ταύτην τοῦ βάρους καὶ τὴν περὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν μυῶν τελείαν εὐχέρειαν· ἀλλ' ἀκριβῶς εἰς τὸ ζῶον τοῦτο ἀπονέμομεν ἐξαιρέτως τὴν ιδιότητα τῆς χάριτος.

Πῶς δὲ καὶ τὰ δένδρα καὶ τὰ ἄψυχα πράγματα συνέβη ν' ἀξιοθῶσι τῆς προσηγορίας ταύτης; Τοῦτο φαίνεται δυσκολώτερον νὰ ἐξηγηθῇ. Ἀλλ' εἶνε ἀληθές ὅτι ἐξ ὀσμῆς συνήθους καὶ ἴσως ἀκατανοήτου παρακινούμενοι θεωροῦμεν πάντα τὰ πράγματα ὡς ὄντα ὅμοια τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ τοῦτο, νομίζω, δύναται νὰ μᾶς διαφωτίσῃ εἰς τὴν ἐξήγησιν. Ὁ κλάδος ὄρουός, ὅστις προβάλλει ἀλύγιστος ἐκ τοῦ κορμοῦ κατ' ὀρθὴν γωνίαν, ἐμπνέει εἰς ἡμᾶς τὴν ἀόριστον ἔννοιαν δυνάμεως ἐνεργεῖ διατηρήσεως αὐτὸν ἐν ταύτῃ τῇ θέσει· καὶ τοῦτο καλοῦμεν ἄχαρι διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, δι' ὃν εὐρίσκομεν ἄχαριν καὶ τὴν στάσιν ἀνθρώπου κρατοῦντος τὸν βραχίονα τεταμένον ἐν ὀρθῇ γωνίᾳ πρὸς τὸ σῶμα. Τούναντιον δὲ οἱ κρεμάμενοι κλάδοι ἰτέας ἀναμνησκουσιν εἰς ἡμᾶς ἀόριστως σῶμα, οὐτινος τὰ μέλη ἔχουσι στάσιν ἄνετον καὶ δι' ἀσθενούς προσπάθειας τηρουμένην· καὶ τὸ ἐπιθετον χαρίεις τὸ εἰς τοιαύτην τοῦ σώματος διάθεσιν ἀρμόζον ἀποδίδομεν ἐκ μεταφορᾶς καὶ εἰς τὴν ἰτέαν.

Δοθείσης μοι ἐνταῦθα ἀφορμῆς ἐκφέρω συντόμως καὶ τίνα τολμηροτέρην ὑπόθεσιν, ὅτι δηλ. ἡ ἔννοια τῆς χάριτος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξ ὑποκειμένου αὐτῆς ἀντίληψιν, ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐν τῇ συμπαιθείᾳ. Ἡ δύναμις, δι' ἣν αἰσθανόμεθα φρικὴν ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἀλλοτρίου κινδύνου καὶ δι' ἣν τὰ μέλη ἡμῶν κινεῖται μιμικῶς ἐν τῇ θέᾳ ἀνθρώπου παλαιόντος ἢ πίπτοντος, ἡ αὐτὴ δύναμις καθιστᾷ ἡμᾶς κοινωνοὺς κατὰ τρόπον ἀόριστον πάντων τῶν μυϊκῶν αἰσθημάτων τῶν ἄλλων· καὶ ἂν μὲν αἱ κινήσεις αὐτῶν εἶνε βίαιαι ἢ σκαιαί, αἰσθανόμεθα, εἰ καὶ ἀσθενῶς, τὰ δυσάρεστα συναισθήματα, ἅτινα θὰ εἴχομεν, ἐὰν ἡμεῖς ἐξετελοῦμεν αὐτάς, ἐὰν δὲ εἶνε ἀβίαστοι, ἐκ συμπαιθείας πάλιν αἰσθανόμεθα τὰ εὐάρεστα συναισθήματα, ἅτινα, ὡς ἐκ τῶν κινήσεων συμπεραίνομεν, αἰσθάνεται ὁ ἐκτελὼν αὐτάς.

T.

Ο ΑΓΓΛΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ¹

ΟΙ ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΙ

Ὁ Ἄγγλος ἀξιωματικός, ἀπληστος φίλος τῶν τιμῶν τοῦ ἐπαγγέλματός του, καταλείπει μέρος τῶν ὑποχρεώσεών του εἰς τὸν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν στρατιωτῶν μεσάζοντα ὑπαξιωματικόν, τοῦ ὁποίου ἐξασφαλίζων τὴν ὑπόληψιν καὶ εὐημερίαν καὶ τηρῶν αὐστηρὰν ἐν τῷ προβιβασμῷ τάξιν κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἕνα τῶν ἀρίστων, ἐὰν μὴ τὸν ἄριστον πάντων.

¹ Τέλος· ἴδε σελ. 342.

Ὁ ὑπαξιωματικός ζῆ ὡσαύτως ἐν συσσιτίῳ πλουσίῳ εἰς σκευὴ καὶ ἐπαθλα ληφθέντα ἐκ διαγωνισμῶν. Οἱ ἔγχαμοι ἐξ αὐτῶν—καὶ εἶνε τοιοῦτοι οἱ ἡμίσεις περίπου—οἰκοῦσιν εἰς μικρὰ διαμερίσματα, κατὰ λαμβάνοντες ἐν αὐτοῖς δωμάτια ἀναλόγως τῶν τέκνων τῶν, τὰ ὅποια ἐν αὐτῷ τῷ σώματι παιδεύονται ἐπιμελῶς ὑπὸ ἰδιαιτέρων διδασκάλων. Ὅλα δὲ τὰ παιδιὰ ἀνὰ τετράδας καὶ ἐν ἑορτασίμῳ στολῆ διέρχονται τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως προηγούμενης τῆς μουσικῆς τοῦ συντάγματος.

Πολλάκις μοι ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ ἀντιληφθῶ τὴν εὐγένειαν, μεθ' ἧς οἱ ἀξιωματικοὶ προσφέρονται πρὸς τοὺς ὑπαξιωματικούς καὶ νὰ ἐννοήσω πόσον ἐξαιρετοὶ εἶνε αἱ παμπάλαιαι παραδόσεις αἱ ρυθμιζούσαι τὰς σχέσεις τῶν ἀνωτέρων πρὸς τοὺς κατωτέρους. Τοῦτο μόνον δύναται τις ἴσως νὰ μεμνηθῇ τοῦ Ἄγγλου ἀξιωματικοῦ, ὅτι σπανίως ἐξέρχεται ἐν τῇ πρὸς τοὺς ὑφισταμένους σχέσει ψυχρᾶς τινος ἐπιφυλακτικότητος, ὅτι ἐν τῇ τόσον εὐγενεῖ αὐτοῦ μετὰ τῶν κατωτέρων ἀνατροπῇ λείπει συνήθως ἡ ἐγκάρδιος ἐκείνη οἰκειότης, ἣτις τοσοῦτον εἶνε συχὴν παρὰ τοῖς Γάλλοις. Ἴσως ὅμως ἡ ἐντύπωσις εἶνε ἐσφαλμένη, διότι δὲν ἐγνώρισαν τὸν ἐνδόμυχον βίον τοῦ Ἄγγλικου στρατοῦ.

Κατὰ παράδοξον ἔθιμον, ὅποια ἔχουσι πλεῖστα οἱ Ἄγγλοι, οἱ τόσον τιμώμενοι καὶ καθόλου ἐξαιρετοὶ ὑπαξιωματικοὶ δὲν χαιρετίζονται ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτούς. Νὰ θεωρήσῃ τις τοῦτο ὡς εὐσχημον τρόπον σκοποῦντα νὰ ὑποδηλώσῃ εἰς αὐτούς ὅτι, ὅσον κεκαλυμμένον καὶ ἂν εἶνε τὸ χωρίζον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀνωτέρων χάσμα, εἶνε ὅμως ἀνυπερβλήτων;

Κατ' ἔτος πλὴν τοῦ μισθοῦ κατατίθενται ὑπὲρ ἐκάστου ὑπαξιωματικοῦ εἰς τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον 75 φρ., τὰ ὅποια λαμβάνει κατὰ τὴν ἀποχώρησιν του. Μετὰ τὴν πληρωμὴν τῆς δαπάνης καὶ τῶν ἐράνων τοῦ συσσιτίου μένει πλεόνασμα διὰ τὰ λοιπὰ ἐξοδὰ του 50 φρ. κατὰ μῆνα. Εἰς τὰς Ἰνδίας οἱ μισθοὶ ἐν γένει τῶν ὑπαλλήλων εἶνε ἀδρότεροι καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ ὑπαξιωματικοὶ προτιμῶσι τὴν ἐν τῷ Ἰνδικῷ στρατῷ ὑπηρεσίαν, ὅπου καλὸς ὑπαξιωματικὸς δύναται νὰ λαμβάνῃ 300 ἢ 400 φρ. κατὰ μῆνα.

Ἡ ὑπόληψις καὶ ἡ ἀδρὰ ἀμοιβή, ὧν ἀπολαύει ὁ ὑπαξιωματικός, ἐξηγοῦσιν ἐν μέρει τὴν εὐκολίαν, μεθ' ἧς ὁ Ἄγγλος ἀξιωματικός εὐρίσκει καὶ ἐκλέγει τὸ προσωπικὸν τῶν κατωτέρων βαθμῶν. Καὶ ἡ μακρὰ τῶν ὑπαξιωματικῶν ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρεσία εἶνε ἕτερος λόγος τῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν· διότι οὕτω κατορθοῦται, ὥστε τὸ σῶμα τῶν ὑπαξιωματικῶν ν' ἀποτελῆται ἐξ ὀρίμου ἡλικίας καὶ πεπειραμένων ἀνδρῶν, οὐχὶ δὲ ὡς παρ' ἄλλοις λαοῖς ἐκ νέων γενναίων μὲν, ἀλλ' ἀπειρῶν.

Τὰ μέγιστα δὲ συντελεῖ εἰς τὴν εὐγένειαν καὶ

ἀξιοπρέπειαν αὐτοῦ ἡ ἐν συσσιτίῳ συμβίωσις, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ τρέφεται καλῶς καὶ συναναστροφῆν λαμπρὰν εὐρίσκει καὶ ὑψηλὴν ἰδέαν περὶ τοῦ ἐπαγγέλματός του λαμβάνει, ὡς καὶ τὴν συνείδησιν ὅτι συνεχίζει τὰς ἐνδόξους καὶ ἀρχαίας παραδόσεις· σεβόμενος δὲ τὸ παρελθὸν μανθάνει νὰ σέβηται ἑαυτόν.

ΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΑΙ

Ἐὰν ὁ Ἄγγλος ἀξιωματικὸς ἀπολαύῃ ἐξαιρέτου ὑπολήψεως, ὁ δὲ τοῦ ὑπαξιωματικοῦ βαθμὸς εἶνε λίαν ἐπίζηλος, πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσῃ τις ὅτι ὁ Ἄγγλος στρατιώτης δὲν κατέχει ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀνάλογον θέσιν, μετρίως ἐκτιμώμενος ὑπὸ τῷ πλήθους. Ἀλλ' αἱ μεγάλαι ὑπηρεσίαι, ἅς εἰς τὴν πατρίδα του παρέχει εἰς περιστάσεις πολλάκις δυσκολωτάτας καὶ ὑπὸ κλίματα ὀλέθρια, ἔπρεπε ν' ἀπαλλάττωσιν αὐτὸν τῆς μομφῆς ὅτι εἶνε μισθοφόρος καὶ ταπεινὸς τὴν καταγωγὴν.

Ἴνα τὴν ταπεινότητα τῆς καταγωγῆς του ἀντιληφθῇ τις, ἀρκεῖ ἐπ' ὀλίγον νὰ σταθῇ παρὰ τὸν Πύργον τοῦ Λονδίνου ἢ εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Τραφολγάρ. Πολυάριθμοι πίνακες ἀνηρημένοι προσφέρουσιν εἰς τὸν θαυμασμὸν τῶν διαβατῶν τὰς εἰκόνας τῶν διαφόρων καὶ λαμπρῶν στολῶν τοῦ στρατοῦ τῆς Βασιλείσης καὶ ἀπαριθμοῦσι τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰς παντοίας τέρψεις, αἵτινες ἀναμένουσι τοὺς εὐτυχεῖς θνητοὺς, ὅσοι ἀποσπάζουσιν νὰ περιβληθῶσιν αὐτάς.

Μέγας ἀριθμὸς περιέργων περιστοιχίζει τὰς εἰκόνας ταύτας, ὧν οἱ πλεῖστοι εἶνε νεώτατοι καὶ πλὴν τινῶν ἐξαιρέσεων δὲν παρέχουσι καλὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν. Ἰσχυροί, κακῶς τετραμμένοι καὶ ἐνδοδυμένοι, πολλὰς βεβαίως ἡμέρας διήλθον πλανώμενοι ἀργοὶ ἀνὰ τὴν πόλιν. Περὶ αὐτοὺς ὠραῖοι, κομψοὶ καὶ βραδινοὶ ὑπαξιωματικοὶ παραφυλάττοντες πλησιάζουσιν ἐπιδεξίως, περιγράφουσιν εἰς αὐτοὺς τὰς ἀναπαύσεις, τὰς ὁποίας δύναται νὰ εὐρωσιν ὡς στρατιῶται, τοὺς δυνατοὺς προβιβασμούς, τὰ εὐμενῆ βλέμματα τῶν ὠραίων γυναικῶν, τὰ ὅποια δύναται νὰ ἐλκύσῃσι νέοι «τόσον καλοκαμωμένοι ὡς αὐτοί».

Ὑπὸ τῶν λόγων τούτων παραπειθόμενοι ἀκολουθοῦσι τὸν ὑπαξιωματικὸν καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν στρατῶνα. Ἐκεῖ ἄνευ πολλῶν διατυπώσεων καὶ πιστοποιητικῶν καταγράφονται εἰς τοὺς καταλόγους. Πάντα δὲ ταῦτα γίνονται τόσον ταχέως, ὥστε πολλοὶ μετανοοῦσι καὶ εὐρίσκοντες τὴν πραγματικότητα κατωτέρων τῶν ὑποσχέσεων λιποτακτοῦσι μετὰ τινῶν μηνῶν, 4,000 δὲ ἀριθμοῦνται κατ' ἔτος λιποτάκται· ἐὰν μὴ εἶνε ὅλως ἀποροὶ, ἀπαλλάσσονται διὰ τῆς πληρωμῆς 250 φρ., 2000 δὲ σχεδὸν κατ' ἔτος μεταχειρί-

ζονται τούτον τὸν τρόπον τῆς ἀπκλαγῆς. Εἰς τοὺς οὕτως ἀπομακρυνόμενους πρέπει νὰ προστεθῶσι καὶ οἱ διὰ κκκὴν διαγωγὴν ἀποβαλλόμενοι 2000 περίπου κκτ' ἔτος. Οἱ λοιποὶ εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς τύχης των, καλῶς τρεφόμενοι, λαμπρῶς ἐνδύομενοι καὶ μετρίως ἀσκούμενοι, αὐξάνονται, παχύνονται καὶ βλαμηδὸν τὸ ἰκανῶς ἀσχημον ἐμβρουν τῆς χθῆς μεταμορφῶται εἰς κάλλιστον πολεμικὸν ζῶον ἀγέρωχον διὰ τὸ ὠραῖον αὐτοῦ περιβλήμα καὶ παράστημα. Ὑπερήφανος ἐπὶ τῷ ὅτι διοικεῖται ὑπὸ τῶν ἀρίστων γενῶν τῆς χώρας του καὶ πεπεισμένος, ὡς καὶ ὁ ἔσχατος τῶν συμπατριωτῶν του, περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῆς φυλῆς του, διατρέχει ἕκτοτε ὁ Ἄγγλος στρατιώτης τὸν κόσμον.

Τρώγει τρεῖς τῆς ἡμέρας, τετράωρος δὲ τὸ πολὺ ἀσκήσις διευκολύνει τὴν πέψιν ἀφθόου τροφῆς, ἐπὶ μίαν δὲ ὥραν διδάσκειται. Ὅλον σχεδὸν τὸν ὑπόλοιπον χρόνον διέρχεται ἡσυχος εἰς παντοίας παιδιὰς, δι' ἧς χῶρος καὶ ὄργανα παρασκευάζονται ἐπιτηδῆς περὶ τὸν στρατῶνα. Δίς δὲ τῆς ἐβδομάδος, Τετάρτην καὶ Σάββατον, ἀφίεται μετὰ μεσημβρίαν ἐλεύθερος. Λαμβάνει ἡμερομίσθιον ἐν σελλίνιον, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐπιδιορθώνει τὰ φορέματα καὶ ὑποδήματά του, πλύνεται, ἀγοράζει ἀσπρόρροχα. Καὶ μετὰ τὰ ἐξοδα ταῦτα τῷ μένουσιν 6 πένναι σχεδόν, ἀρκετὸν ἔτι ποσὸν δι' αὐτόν, διότι παντοῖα διασκεδάσεις τῷ παρέχονται δωρεὰν εἰς αἰθούσας ἀναπαύσεως, ὅπου ὑπάρχει πλῆθος ἐφημερίδων καὶ παιδιῶν. Σχεδὸν δὲ καθ' ἑκάστην ἑσπέραν ὑποκρίται καὶ ἀοἰδοὶ πληρώνομενοι ἐκ τῶν κερδῶν τοῦ οἰνοπωλείου τοῦ Συντάγματος δίδουσι παραστάσεις ἢ συναυλίας.

Καθόλου ὁ Ἄγγλος στρατιώτης ἀπολαύει λαμπρᾶς περιποιήσεως, ἴσως μάλιστα ὑπερβολικῆς, κατ' ἀνάγκην, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σχηματισθῆ στρατὸς ἐξ ἰθελοντῶν. Δι' ἑκάστον στρατιώτην ἡ δαπάνη ἀνέρχεται ἑτησίως εἰς 2825 φρ. ἦτοι ὑπερδιπλασίη ἢ διὰ τὸν Γάλλον.

Ἐκ τῶν πολλῶν περιποιήσεων ἐπιαιρόμενος δεικνύει εὐκόλως δυστροπίας καὶ ἂν ἔργον τι ἐπιτασσόμενον αὐτῷ δὲν τῷ φαίνεται ἄξιον τοῦ στρατιώτου ἢ τοῦ εὐγενούς, μένει ἀδρανῆς.

Ἡ παρεχομένη εἰς αὐτὸν ἀδεια γάμου καθίσταται πρόξενος πολλῶν δυσκολιῶν. Ὁ Ἄγγλικὸς στρατὸς ἐπὶ τῶν πολέμων τοῦ Ναπολέοντος ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἐν Ἰσπανίᾳ πλῆθος γυναικῶν καὶ παιδῶν, ὅπερ ἠνώχλει αὐτὸν μεγάλως. Διὰ τοῦτο φροντίζουσι νὰ μὴ παρέχωσιν ἀδείας γάμου εἰς πλείονας τῶν 4 ἐπὶ τοῖς 100, καὶ ἵνα λάβῃ τις τὴν ἀδειαν, πρέπει νὰ ἔχη ὑπηρετήσῃ 7 ἔτη, νὰ ἔχη πιστοποιητικὸν καλῆς διαγωγῆς καὶ 125 φρ. οἰκονομίας ἐν τῷ ταμιευτηρίῳ τοῦ Συντάγματος. Πολλοὶ ὅμως

στρατιῶται νυμφεύονται, ἄνευ ἀδείας, ἀλλ' ὁ γάμος αὐτῶν δὲν ἀναγνωρίζεται καὶ ἡ σύζυγός των οὔτε κατάλυμα λαμβάνει οὔτε μεταφέρεται εἰς τὰς Ἰνδίας.

Τὸ λίαν νεκρὸν καὶ ἡ ἔξις τῆς καλῆς ζωῆς εἶνε τὰ δύο μεγάλα ἐλαττώματα τοῦ Ἄγγλου στρατιώτου. Ἄλλ' ἔχει, ἐννοεῖται, πάσας τὰς μεγάλας ἀρετάς τῆς φυλῆς του, τὴν ἐπιμονήν, τὴν ἀτάραχον γενναϊότητα, τὴν εὐστάθειαν ἐν τῷ πολέμῳ.

Ἄλλὰ παραδόξως δὲν φαίνεται νὰ ἔχη τὰς ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι ἀνευρίσκονται εἰς τὸν ἄποικον ἢ τὸν ἐργάτην τῆς χώρας του, ἦτοι τὴν ἐνεργητικότητα, τὴν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν, τὸ βιομήχανον πνεῦμα. Συνηθίσας νὰ ἔχη ἰδιαιτέρον μάγειρον, δὲν γνωρίζει νὰ παρασκευάζῃ τὸ φαγητόν του καὶ εἶνε ἀνίκανος νὰ ἐπιδιορθώσῃ μόνος τὰ φορέματά του. Ἀπομνημονεύματα Ρώσων ἀξιωματικῶν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ Ἄγγλος στρατιώτης ἐν μέσῳ τοῦ χειμῶνος ἦτο ἐνδεδυμένος βράκη, καὶ ἐνῶ ἐλάμβανε μίαν καὶ ἡμίσειαν λίτραν κρέατος, ἐπεινα, διότι δὲν ἐγνώριζε νὰ μαγειρεύῃ. Καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Ἰσπανίας πολλὴν ἀπειρίαν καὶ ἔλλειψιν εὐφυΐας καὶ ἐπινοητικότητος πρὸς πρόχειρον τῶν ἀναγκῶν θεραπείαν ἐδείκνυεν ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς Γάλλους.

Ὑποχρεῦται γενικῶς εἰς ὠδωκαετῆ ὑπηρεσίαν καὶ ἐάν μὲν προτιμήσῃ τὴν βραχυτέραν ὑπηρεσίαν, διέρχεται τὰ 7 ἔτη ἐν τῷ ἐνεργῷ στρατῷ καὶ τὰ 5 ἐν τῇ ἐφεδρείᾳ, ἐάν δὲ τὴν βραχυτέραν, ὑπηρετεῖ 5 μόνον ἔτη καὶ 7 ὡς ἐφεῦρος, καθ' ἧ λαμβάνει ἡμερομίσθιον 6 πέννας.

ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Ὅρα τοῦ χωρισμοῦ φαρμακωμένη!
Ἀνοίγει ἡ καρδιά ἡ φτωχικὴ
Καὶ μὲ θαμπὸ φανάρι φωτισμένοι
Τρεῖς ἰσκιὸι μαῦροι βγαίνουν ἀπὸ καί.

Ἡ βάρκα στάκρογιάλι εἶνε δεμένη.
Πηδοῦν οἱ δυὸ στήν πλῆρη βιαστικοί
Κ' ἕνας μονάχος ἰσκιὸς ἀπομένει
Ὅρθος στήν ἄκρη τὴν ἐρημική.

Σβόστηκε, πάει τῆς βάρκας τὸ πανί....
Κι' ὁ ἰσκιὸς—μιά γυναῖκα ταπεινὴ—
Ἀργοπατώντας στήν καρδιά φτάνει.

Κλάψτε τοὺς δυὸ ποῦ πάν στήν ξενιτιά,
Κλάψτε κ' ἐκείνη ποῦ σὲ μιά νυχτιά
Τὸν ἄντρα τῆς καὶ τὸ παιδί τῆς χάνει.

Ἡ κάτωθι συνοπτικὴ ἐξιστόρησις τῆς ἀναπτύξεως τῆς γυμναστικῆς ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Βασιλείου μέχρι τῆς σήμερον ἐλήφθη ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Εὐταξία ὑποβληθείσης εἰς τὸν Βασιλέα αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως, συνοδουμένης τὰ περὶ γυμναστικῶν μεταρρυθμίσεων Διατάγματα.

Σ. τ. Δ.

ΑΙ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Τοὺς ἀρματωλικούς χρόνους καὶ τὸν Ἰερόν Ἀγῶνα, καθ' ὃν οἱ μαχηταὶ ἐν ταῖς ὥραις τῆς ἀνέσεως ἐγυμνάζοντο εἰς ἀσκήσεις χρησίμους εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν, διεδέξαντο οἱ χρόνοι τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος. Αἱ ἀνάγκαι ταύτης αἱ πνευματικαὶ ἦσαν ἐν ἀρχῇ τοσαῦται, ὥστε οὐδαμῶς ἄπορον, ὅτι τότε οἱ τὰ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἰθύνοντες εἰς τὴν πλήρωσιν αὐτῶν ἰδιαιτάτα ἐστρέψαν τὴν προσοχὴν των, περὶ πλείστον ποιούμενοι τὴν διανοητικὴν μόρφωσιν τῆς νέας γενεᾶς. Ἐν τοῖς μαθημασι τοῖς διδακτέοις ἐν τῷ Διδασκαλεῖῳ τῆς Αἰγίνης δὲν ἀναγράφεται ἡ Γυμναστικὴ, ἐξ οὗ δύναται τις ὀρθῶς νὰ συναγάγῃ ὅτι ἐν τοῖς τότε Δημοτικαῖς Σχολείοις τὸ μάθημα τοῦτο δὲν ἐδιδάσκετο. Μεταξὺ τῶν διδασκῶν ἐν τοῖς Δημοτικαῖς Σχολείοις μαθημάτων ἀναγράφεται ἡ Γυμναστικὴ ἐν τῷ 2 ἄρθρῳ τοῦ περὶ Δημοτικῶν Σχολείων Β. Διατάγματος τῆς 6/18 Φεβρουαρίου 1834, ἐν ᾧ αὐταῖς λέξεσι φέρεται, «ἐκτὸς τούτου θέλουσιν γίνεσθαι ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ διδασκάλου δις τῆς ἐβδομάδος «σωματικαὶ γυμναστικαὶ» φαίνεται δὲ ὅμως, ὅτι αὐταὶ, μάλιστα ἀπ' οὗ χρόνου καθηργήθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις τῷ 1834 συσταθὲν Διδασκαλεῖον, οὐδέποτε ἐγένοντο δι' ἀνεπάρκειαν τῶν δημοδιδασκάλων πρὸς τὴν γυμναστικὴν διδασκαλίαν. Μόλις ἀπὸ τοῦ ἔτους 1878, ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως δηλαδὴ τοῦ ἐν Ἀθήναις Διδασκαλεῖου, ἤρξατο διδασκόμενη ἡ Γυμναστικὴ ἐν τοῖς Δημοτικαῖς Σχολείοις ὑπὸ τῶν νέων δημοδιδασκάλων, τῶν καταρτιζομένων ὡς ὀρθῶς ἐν αὐτῇ.

Περὶ διαδόσεως τῆς Γυμναστικῆς ἐν τῇ Μέσῃ Ἑκπαιδεύσει, καὶ ὅσον αὐτὴ εἶνε διαδεδομένη ἐν τῇ Δημοτικῇ Ἑκπαιδεύσει, οὐδεὶς δύναται νὰ γείνη λόγος ἔτι καὶ νῦν. Ἦδη ἐν τῷ πρώτῳ ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1836 Β. Διατάγματι «περὶ Ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ Γυμνασίων» (ἐν ἄρθρῳ 14) ἀναγράφονται αἱ γυμναστικαὶ ἀσκήσεις ὡς ἐξῆς: «Εἰς τὸ διάστημα τῶν ὥρων τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῶν ἡμερῶν τῆς διακοπῆς οἱ μαθηταὶ οὐδὲν ὑπὸ τὴν ἐπιβλεψὴν τῶν διδασκάλων εἰς «γυμναστικὰς καὶ ἄλλας ἀσκήσεις». Ἄλλ' ἡ διάταξις αὕτη οὐδέποτε ἐφηρμύθη διὰ τὴν ἔλλειψιν διδασκάλων, ὡς τοῦτο δῆλον γίνεται ἐκ τοῦ 6 ἄρθρου τοῦ ἀπὸ 8 Δεκεμβρίου 1862 ψηφισμα-

τος τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 18 Φεβρουαρίου 1871, καθ' ὃ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα εἰσάγονται αἱ στρατιωτικαὶ ἀσκήσεις ὑποχρεωτικῶς διὰ τοὺς ὑπὲρ τὰ 14 ἔτη γεγονότας μαθητάς. Ἄλλὰ καὶ ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἐφηρμύθη εἰς πάντα τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα.

Εἰς τὰ Γυμνάσια τὸ πρῶτον εἰσῆχθη ἡ γυμναστικὴ διὰ τοῦ ἀνωτέρου μνημονευθέντος ψηφισματος τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ διάταξις αὕτη ἔσχε τὴν αὐτὴν τύχην, ἣν καὶ ἡ εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα ἀναφερομένη περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος διάταξις τοῦ 1836, καὶ δὴ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ διὰ τοῦ Β. Διατάγματος ἀπὸ 18 Φεβρουαρίου 1871 εἰσῆχθησαν ἀντὶ τῆς Γυμναστικῆς αἱ στρατιωτικαὶ ἀσκήσεις, ἐφαρμοσθεῖσαι μέχρι τοῦ 1877, ὅτε καὶ διεκόπησαν, τῆς καταστάσεως τοῦ στρατοῦ μὴ ἐπιτρεπούσης ν' ἀποσπῶνται δι' αὐτάς ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοί, ὡς ἀναφέρει ἐγκύκλιος τοῦ ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργοῦ ἀπὸ 25 Ὀκτωβρίου 1877. Ἐξ ἐτέρου Β. Διατάγματος ἀπὸ 22 Σεπτεμβρίου 1880 φαίνεται ὅτι ἐγένετο δυνατόν νὰ διορισθῶσιν ἐν τισὶ γυμνασίοις γυμνασταί, ὅπως ὀρθῶς παρασκευασθέντες ἐν τῷ ἐνταῦθα δημοσίῳ Κεντρικῷ Γυμναστηρίῳ ἀλλὰ διὰ τοῦ Νόμου ΑΡΙΘ' ἀπὸ 31 Μαρτίου 1883 εἰσάγονται καὶ πάλιν αἱ στρατιωτικαὶ ἀσκήσεις, διὰ δὲ τοῦ προγράμματος τῆς 23 Ἰουνίου 1884 ὀρίζεται, ἵνα αὐταὶ γίνωνται ἐν ταῖς δυσὶν ἀνωτέραις τοῦ Γυμνασίου τάξεσιν ἀνὰ τρεῖς καθ' ἐβδομάδα ὥρας.

Ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἐπισκοπήσεως τῶν γενομένων διὰ τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς Σχολείοις καὶ Γυμνασίοις μέχρι τοῦ 1884 πρόδηλον καθίσταται ὅτι ἡ περὶ αὐτῶν πρόνοια ἢ περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀναγραφὴν τῶν θεόντων γενέσθαι ἢ ἐξετροχιάζετο εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις, αἵτινες καὶ αὐταὶ οὐχὶ πάντοτε, οὐδὲ πανταχοῦ ἐγένοντο. Τὸ ἔτος δ' ὅμως 1884 ἀποτελεῖ σημεῖον ποίας προόδου ἐν τῇ γυμναστικῇ διδασκαλίᾳ τῆς Μέσης Ἑκπαιδεύσεως, τοῦτο δὲ διότι τότε συνεστάθη τὸ πρῶτον Σχολὴ Γυμναστῶν, προωρισμένων δι' αὐτὴν, εἰς ἣν ἐπετρέπετο νὰ φοιτήσωσιν οἱ ἀπὸ τῶν νέων Διδασκαλεῖων ἀπολυθέντες δημοδιδασκαλοὶ καὶ οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον Γυμνασίου, ἐν ᾧ ἀπὸ διετίας τοῦλάχιστον ἐδιδάσκετο ἡ Γυμναστικὴ. Διὰ τῶν ἐκ τῆς σχολῆς ταύτης ἐξεληθόντων γυμναστῶν ἠδυνήθη τὸ ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργεῖον νὰ πληρώσῃ ἐν τῇ Μέσῃ Ἑκπαιδεύσει ἰκανὰς θέσεις αὐτῶν, ἐφρόντισε δ' ἅμα αὐτὸ καὶ περὶ προμηθείας γυμναστικῶν ὀργάνων. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1884 ὀριστικῶς ἀνεγράφη ἐν τῷ προγράμματι τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων ἡ Γυμναστικὴ, παρεχομένων αὐτῇ ἐν ἑκάστη τάξει ἀνὰ τρεῖς

ώρας, τσαυτάι δ' ώρα παρεσχέθησαν τῷ μαθήματι διὰ τοῦ αὐτοῦ προγράμματος καὶ ἐν ἐκάστη τῶν δύο κατωτέρων τοῦ Γυμνασίου τάξεων. Οὕτως ἐτέθησαν ἀπαξ αἱ βάσεις τῆς γυμναστικῆς διδασκαλίας ἐν τῇ Μέσῃ Ἐκπαιδύσει· ἀλλὰ ζῶηρά καὶ προσήκουσα πρόνοια περὶ πλείονος αὐτῆς διαδόσεως καὶ μεθοδικωτέρας ἐκτελέσεως δὲν ἐγένετο· διὰ τοῦτο δ' ἔτι καὶ νῦν ἡ γυμναστικὴ διδασκαλία ἐν τῇ Μέσῃ Ἐκπαιδύσει οὔτε καθολικὴ εἶνε οὔτε ὑπὸ γυμναστών, ὡς δεῖ, μορφωθέντων γίνεται.

Περὶ διαδόσεως καὶ θεραπείας τῶν γυμναστικῶν ἀσκήσεων καὶ παρὰ τῷ πολλῷ πλήθει πρὸ τοῦ 1896 οὐδεὶς δύναται νὰ γείνη λόγος, καθόσον οὐδ' εἰς τὰς πόλεις πάσας ὑπῆρχον γυμναστήρια μέχρι τῆς τότε τελέσεως τῶν πρώτων Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Οὗτοι ζῶηρότατον διήγειραν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὑπὲρ τῶν γυμναστικῶν ἀσκήσεων καὶ ἀνύψωσαν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ τὴν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα αὐτῶν. Ἡ φίλαθλος δ' αὐτῆ τάσις ἔσχε καὶ πρακτικὰ ἀποτελέσματα. Ἐν πάσῃ σχεδὸν πόλει συνεστάθησαν γυμναστικοὶ σύλλογοι, ὧν σκοπὸς εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ σκοπύμου καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν πολυμελοῦς Γυμναστικῆς τοῦ λαοῦ μορφώσεως ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν καὶ ἐποπτείαν ἀνδρῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἐιδικῶν. Ἐν αἷς δὲ πόλεσιν ἤδη πρότερον ὑφίσταντο γυμναστικοὶ σύλλογοι, προσεκλήσαντο οὗτοι νέαν ζῶην, καθόσον καὶ ἐπὶ τὰ κρείττω διοργανώθησαν καὶ προστεθήσαν εἰς αὐτοὺς πολλῶν πλείω ἢ πρότερον μέλη. Καὶ παρὰ τῇ μαθητιώσῃ δὲ νεολαίᾳ οἱ ἀγῶνες ἰσχυρὸν διήγειραν τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν σωματικῶν καθόλου ἀσκήσεων καὶ ἀνύψωσαν τὴν ἀξίαν τῶν καὶ παρ' αὐτῇ.

Ἄλλ' ἐπελθὼν ὁ τελευταῖος ἀτυχῆς ἡμῶν πόλεμος ἀπέτρεψεν ὡς εἶδος τὴν προσοχὴν τοῦ ἔθνους ἡμῶν ἀπὸ τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων ἐφ' ἱκανὸν χρόνον καὶ ἀνεχαίτισε τὰς ἀρξάμενας ἐξ ἀτομικῆς πρωτοβουλίας ἐργασίας ὑπὲρ τῆς διαδόσεως αὐτῶν, δὲν ἀπενέκρωσεν ὅμως τὸν ὑπὲρ αὐτῶν ζῆλον, ὡς ἔχομεν δι' ἐλπίδος. Τούναντίον μάλιστα ὁ πόλεμος ὤφειλε, τούλάχιστον παρὰ τοῖς ἐπαύουσι, συμφανεστέραν νὰ καταστήσῃ τὴν ἀνάγκην τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων καὶ διὰ τὸν λαὸν καὶ διὰ τὴν μαθητιώσαν νεολαίαν καὶ οὕτω ν' ἀνυψώσῃ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους τὴν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα αὐτῶν ἀπὸ ἀπόψεως ὁλῶς ἀντιθέτου πρὸς τὴν τῶν ἀγῶνων.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθειμένων συνάγονται τὰ ἐξῆς. Πρῶτον τὸ ἔθνος ἡμῶν ἱκανῶς βραδέως μετὰ τὴν ἀποκατάστασίν του συνησθάνθη τὴν ἀνάγκην τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων. Δεύτερον καὶ συνησθάνθη τὴν ἀνάγκην ταύτην, δὲν ἐτράπη εὐθὺς ἐπὶ τὴν ὀρθὴν ὁδὸν τῆς πληρώσεως

αὐτῆς. Τρίτον ἐν τοῖς τελευταίοις πρὸ τῶν ἀγῶνων χρόνοις ἐγένετο τις πρόοδος, ἀλλὰ βραδεία καὶ μονομερῆς πῶς καὶ τέλος ἡ τοῦ ἔθνους ἡμῶν παιδεία δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένη τῆς μονομερείας, ἢν κατὰ τὴν παιδείαν πάσχοι καὶ τὰ ἄλλα πεπολιτισμένα ἔθνη τῆς Εὐρώπης.

ΠΟΙΚΙΛΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΑΒΔΕΛΛΕΣ

[Ἱστορία ἐνὸς ἐντομολόγου]

Ἀποῦ ἀνέβηκα πολλὰ ψηλὰ βουνὰ ἐδῶ κ' ἐκεῖ τοῦ κόσμου, τέλος ἀποφάσισα νὰ περάσω καὶ τὰ κολοσσαῖα Ἰμαλάγια καὶ ν' ἀνέβῃ καὶ τὸ Θιβετιανὸ ὄροπέδι. Σκοποῦς εἶχα ἐπιστημονικούς, δηλαδὴ νὰ ζεστάσω τὴν ἐντομολογικὴν ζωολογίαν τῶν ἀψηλῶν ἐκείνων μερῶν. Μὰ δὲ θὰ σὰς ζαλίσω μὲ τὰ εἰδικὰ καθήκιστα τῆς συλλογῆς μου, καὶ θὰ δηγηθῶ μονάχα τὸ πιὸ περίεργον περιστατικὸν τοῦ ταξιδίου μου.

Ξεκινῶντας ἀπὸ τὸ Σικκιέμ μὲ δέκα ἀνθρώπους μου καὶ τὸ Θιβετιανὸν μου ὄραγουμένο, εἶχα δύο δερβένια ἀνοιχτὰ σ' Εὐρωπαίους ταξιδιωτὲς σύμφωνα μὲ τὴν συνθήκην τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Θιβετιανῶν· τὸ δερβένι τῆς Ζελαπλάς, τὸν κυριώτερον ἐμπορικὸν ὄρομον, καὶ τὸ δερβένι τῆς Ναθνιλιάς, πιὸ δύσκολον καὶ κοντὰ ἀδιάβατον γιὰ φορτηγὰ. Ἀφίνοντας τὸ πιὸ εὐκόλον γιὰ τὸ γυρισμὸν, ἐτράθηξα κατὰ τὸ δερβένι τῆς Ναθνιλιάς, παίρνοντάς μετὰ γιὰ τὸ φόρτωμα ἓνα μονάχα μουλάρν.

Ἡ ζουγραφία εἶτανε μεγαλόπρεπη σὰν ξεκινήσαμε. Πυκνὰ δάση ἀπὸ κουκουναρόδεντρα σκέπαζαν τὶς πλαγιὰς. Ροδόδεντρα, ἀδρίτσες, ἰτιές σημάδευαν τὶς πλαγιὰς ἐδῶ κ' ἐκεῖ· λαμπρῶρα λουλούδια ἔζωναν χαριτωμένα τοὺς θάμνους· στεφάνια ἀπὸ πλούσιες περιπλοκάδες κρέμουνταν ἀπὸ κλαδιὰ σὲ κλαδιὰ, καὶ ἀπὸ δέντρο σὲ δέντρο. Μεθοῦσαν οἱ γλυκῆς μυρουδιές, λαμποκοποῦσαν τοῦ ἡλίου οἱ ἀχτίδες. Ἔτσι ἀρχίσαμε καὶ κατεβαίναμε κάτου κατὰ τὰ βέματα τοῦ Ρουγκαποῦ ὡς 4000 πόδια παρακάτου.

Ἐπειτα ἡ ζουγραφία ἄλλαξε. Τὴν Ἀλπικὴν πρασινάδα τήνε διαδέχτηκε σύμπυκνη τροπικὴ φυτεία. Ἀψηλὲς ἰτιόθωρες βαμποῦτες ἀνέμιζαν μακριὰ κλαδιὰ ἀπὸ τὴν μεσιανὴν φουρφυλιά. Λαγκυδιές διόκληρες ἀπὸ κοντοφοίνικες, μπαμπάκοδεντρα, μπανάνες — χαρακτηριστικὰ τῶν πιὸ ζεστῶν κ' ὑγρῶν μερῶν τοῦ κόσμου — ἐσκέπαζαν τὰ λακκώματα. Ἡ ἀτμοσφαῖρα νοσηρῆ καὶ τροπικὴ. Μὴτ' ἓνα χνῶτο ἀνέμου δὲν

ἐσάλευε τὰ φύλλα· ἡ ζέστα ἐγίνε ἀσήκωτη, ἐπνιγε. Καὶ γιὰ νὰ μὰς ἀφανίσῃ, ἄρχισε νὰ βρέχῃ, βροχὴ ποῦ τύφλωνε, μούσκευε, μπόρα τροπικὴ. Ἐπειτα σκοτείνιασε μ' ἄξαφνον τρόπον τοῦ ξίππαζε. Ἀποσταμένοι ἐκάναμε ἐμπρός. Τὴ βηματικὰ ἀπόκρημνη καὶ πέτρινη, ποῦ εἶτανε στεγνὴ μόλις μιὰ ὥρα πρὶν, τώρα τὴν περνοῦσε ποτάμι ποῦ κατέβαινε μουγκρίζοντας. Ὅμως τὴ διαβήκαμε, ἴσα μὲ τὸ γόνα πελαγωμένοι, ὡς στάντικρυνὸ μέρος τοῦ λάκκου. Ἐκαὶ πάλι πυκνὸς λόγγος χωρὶς μονοπάτι. Μὰ τί νὰ κάνῃς; Ἡ κορφή τοῦ βουνοῦ εἶταν ὡς 7000 πόδια ἀπάνωθί μας κ' ὡς ἐκεῖ κανένα καταφύγιον.

Ἐμπρός λοιπὸν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ λόγγον, κόβοντας ὄρομον κοντὰ σὲ κάθε βῆμα. Τὰ χαμόδεντρα ζερβόδεξα μὰς εἰδαιρναν καὶ μὰς ζούσαν, καὶ τὰ μακριὰ μπαμπουτόκλαρα ἀπάνωθί μας ἔσταζαν τὴ βροχὴ, ὡς κάτου σ' τὴ βράχη μας, μὲ κακόβουλη ἐπιμονή.

Σὲ λίγο παρατήρησα γύρω κάτι καφετιά πράματακια, ἀπὸ δύο ὡς τέσσαρα δάχτυλα μακριὰ, ποῦ κρέμουνταν μπροστὰ μας ἀπὸ κάθε θάμνον καὶ πυκνάδα, ἔτσι σὰν καρποὶ. Κολνοῦσαν σ' τὶς φλοῦδες τῶν δέντρων, κρέμουνταν ἀπὸ κλαδιὰ καὶ φύλλα, σὰ τσαμπιά εἶτανε μαζεμένα γύρω σ' ὅ,τι μπορούσε νὰ βαστάξῃ τὸ βάρος τους. Δυὸ παράλληλες ἀράδες πήγαιναν κατὰ μακρὸς ἀπ' τὴν μιὰν ἄκρην ὡς σ' τὴν ἄλλη τῶν κορμιῶν τους, καὶ δὲν εἶταν ἄτεχνη ἢ θωριά τους μὲς σ' τὰ πυκνὰ φυλλώματα. Ἡξέρα πῶς εἶταν ἀβδέλλες, γιὰτὶ ἔκανα πολλὰς φορὰς τὴ γνωριμιά τους σὲ πολλὰ μέρη τοῦ Σικκιέμ. Μονάχα ποῦ νὰ ὄνειρευτῶ τί μουμὲλλε νὰ τραβήξω αὐτὴ τὴ φορὰ! Ἐξακολούθησαμε τάνεβασμά μας, ἀνοίγοντας ὄρομον μὲς ἀπ' τὰ δέντρα ποῦ μὰς ἐσκίζαν ζερβόδεξα τὰ ροῦχα, καὶ σπρώχνοντας ἀπάνου τὶς μπαμποῦτες ποῦ λὲς ζητοῦσαν νὰ μὰς βγάλουν τὰ μάτια ἢ νὰ μὰς χύσουν τὰ μυαλὰ σὲ κάθε μας βῆμα.

Ἄξαφνα, σὰ νὰ ἐννοίωσα κάπιο γαργάλισμα κάτου σ' τὶς κνήμεις μου καὶ σ' τοὺς ἀστραγάλους, λὲς καὶ μὲ τσιμποῦσαν καμμιὰ δωδεκαριά κουνούπια. Κατέβασα γλήγορα τὸ χέρι σ' τὶς πέτσινες γκέτες μου. Ὡ φρίκη! κάτι κρύα, λασποῦδερὰ πράματα ἄγγιζαν τὰ δάχτυλά μου. Τράβηξα πάλι σπασμωδικὰ τὸ χέρι καὶ τ' ἄπλωσα — εἶτανε γιομάτο αἷμα. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ τὸ γαργάλισμα ξέσπασε σ' ὅλο μου τὸ κορμί — χέρια, πόδια, στῆθος, βράχη. Κοίταξα κάτου τὸ σῶμά μου, καὶ τότες κατάλαβα ὅλη τὴ φριχτὴ ἀλήθεια. Ἀβδέλλες μὲ τὸ σωρὸ ἦταν κολλημέναι ἀπάνου μου καὶ μοῦ ρουφούσαν τὸ αἷμα. Δίχως ἄλλο! αὐτὲς εἶταν τὰ καφετιά πράματα ποῦ εἶχα δεῖ μιὰ στιγμὴ πρὶν. Εἶχαν μαζευτῆ δλόγυρά μου καθὼς περνοῦσα τὸ δάσος, καὶ τώρα κρέμουνταν ἀπὸ πᾶνον μου ὅπως πρὶν ἀπ' τοὺς

θάμνους καὶ τὰ δέντρα. Μὲ φρίκη μαζί κ' ἀηδία ξεκόλλησα τὰ σιχαμένα ὄντα μὲ τὰ δάχτυλά μου. Τίποτα ὅμως· ἄλλοι σωροὶ καρφώνουνταν ἀπάνου μου σὲ κάθε βῆμα. Μάλιστα, ἀπὸ φυσικὸ χάρισμα νιώθοντας πῶς ζύγωνε τὸ θυμὰ τους, μερικὲς πηδοῦσαν ἀπάνου μου καθὼς περνοῦσα καὶ κολνοῦσαν σὲ κάθε ἀνοιχτὸ μέρος τοῦ κορμιοῦ μου. Νὰ σταθῆς ἤσυχος μιὰ στιγμὴ ἔφτανε νὰ γιομίσῃς ἀπὸ καινούργια κοπάδια· ὄρημα λοιπὸν ἐμπρός μανιασμένα χτυπώντας τὰ πόδια, πηδώντας, ξύνοντας, σὰν τρελλός.

Καὶ μήπως τάχα μ' ἔσωζαν τὰ ροῦχά μου; Μῆτε ἰδέα. Τὰ θεριά κολνοῦσαν καὶ σ' αὐτὰ καὶ μοῦ ρουφούσαν ἀνάμεσα ἀπ' τὸ πανὶ τὸ αἷμα. Καὶ μερικὲς μάλιστα χώθησαν μέσα ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὶς δίπλες καὶ στρώθηκαν μὲ τὰ κρύα, τὰ λασποῦδερὰ τους κορμιὰ κολλητὰ σ' τὸ δέρμα μου. Μ' ἀνατριχίλα ἔχωσα μέσα τὰ χέρια μου νὰ τὶς ξεκολλήσω, μὰ ἔπεφταν ἀπὸ μιὰ θέση σ' ἄλλη καὶ μοῦ ξέφευγαν. Τρελλὸς ἀπὸ ἐρεθισμό — γιὰτὶ τώρα τὸ γαργάλισμα πλήθυνε τόσο ποῦ σὲ λύσσαζε — τινάζομενον ἀνήμερα σκίζοντας τὰ ροῦχά μου ὅπου εἶχαν μαζευτῆ τὰ τρομερὰ ἐκείνα ὄντα, καὶ ξύνουμον ἀπάνου σὲ βράχους, σὲ δέντρα, ὅπου μπορούσα — ὅμως τοῦ κάκου. Καινούργια κοπάδια πλάκωναν πιὸ γλήγορα ἀκόμα. Κάθε δέντρο καὶ κάθε θάμνος εἶτανε πασπαλισμένος ἀπὸ χιλιάδες. Ἐστάθηκα ἀπελπισμένος. Ὅλο μου τὸ κορμί τώρα ἔτρεχε αἷμα· ἐνιωθα σὰ νὰ μοῦ ἤρουνταν λιγοθυμιά. Ἀλόγιστα, ἀγριεμένα, χόμιζα σ' τὰ τυφλὰ μὲς ἀπὸ τὸ δάσος, γιὰ νὰ γλυτώσω ἀπὸ τὰ φεβερὰ καὶ αἱματόχαρα ἐκείνα λημέρια, ὡς ποῦ τέλος ἔπεσα ἀποκαμωμένος κατὰ γῆς.

Πῶς τὰ πήγαιναν οἱ συντρόφοι μου δὲν ἤξερα. Περπατοῦσαμε ἓνας ἓνας μὲς σ' τὸ λαγγάδι καὶ εἶχαμε καταντήσει μακριὰ καὶ σκόρπια ἀράδα· οἱ ἀβδέλλες μὰς ἐσκόρπισαν ἀκόμη περισσότερο, καὶ δὲ γνωρίζαμε τὰ βάσανα ὁ ἓνας τᾶλλονοῦ. Ὅμως τώρα σ' ἓνα μικρὸ ἀνοιχτὸ μέρος, λίγες ὀργιές πλατύ, μπορέσαμε νὰ συναχτοῦμε. Τί ὄψη! Τὰ γυμνὰ ποδάρια τῶν δούλων μου εἶταν ὡς ἀπάνου κατασκέπαστα ἀπὸ ὠμές πληγῆς κ' ἔτρεχαν ἀμέτρητα ποτάμια αἷμα κ' ἔβαφαν τὴ γῆς ποῦ προχωροῦσαν. Καθὼς ποῦ κουβαλοῦσαν βαριοὺς μπόγους, οἱ δυστυχισμένοι δὲν μπορούσαν ν' ἀπλώσουν ὡς κάτου σ' τὶς ἀβδέλλες ποῦ τοὺς ἔτρωγαν, ἢ ἔπεφταν χορτασμένες γιὰ νὰ κάνουν τόπο σ' ἄλλα κοπάδια ποῦ διψοῦσαν τὸ αἷμά τους.

Θεέ μου! Αὐτὸ 'ναὶ τὸ μουλάρν μου; Ἔστεκε ἐκεῖ τρέμοντας σ' ὅλο του τὸ κορμί, χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ πολεμήσῃ τοὺς ἀσπλαχνοὺς του ὀχτροὺς. Ἀβδέλλες κολνοῦσαν σφιχτὰ σ' τὰ σκέλια του καὶ σ' τὰ πλευρὰ σὰν πυκνὰ τάγματα· ἀβδέλλες κρέμουνταν ἀπὸ τὰ μάτια του, ταῦτιά του,

τά βουθούνια του, σαν τσαμπιά σταφύλια, και μαύροι κύκλοι από πηγμένο αίμα έδειχναν τὰ μέρη απ' όπου έπεσαν χορτασμένες. Τότε θυμήθηκα τρομερές ιστορίες, πώς δλάκαιρα κοπάδια βώδια έπεσαν σ' τὰ νύχια αυτών των φοβερών τυράννων κι' αφανίστηκαν σύσσωμα σαν πού δέν είχαν τρόπο νάν τους πολεμήσουν. Μά τί νά κάνουμε για τὸ δυστυχισμένο τὸ μουλάρι; Σ' ἀρβωστούσε νά τὸ βλέπης. Βογκούσε τὸ καημένο πονετικά κι' ἔτρεμε ἀπὸ φόβο και ἀδυναμία. Ἐκάνανε τὸ μόνον πού γίνονταν· τοῦ βγάλαμε τις ἀδδέλλες κι' ἔτσι λιγάκι τὸ ξαλαφρώσαμε ἀπὸ τὸν πόνο.

Ἐκεῖ ὅμως νά μείνουμε ἀδύνατο· θά μᾶς ἐπνιγαν οἱ ἀδδέλλες τὴ νύχτα· κι' ἔπειτα ἡ βροχὴ κατέβαινε σαν καταρραχτής. Ἐμνε ἀκόμη μέρος τῆς ἡμέρας κι' ἔπρεπε νά τρέχουμε ἐμπρός ὅπως ὅπως. Ἐτσι λοιπὸν πάλι μονοσκοῖνι ξεκινήσαμε ἀνεβαίνοντας πάντα, ἐνῶ ἡ βροχὴ ἔτρεχε ἀπὸ πάνω μας ποταμάκια ποταμάκια κοκκινισμένα. Ἐπειτα ἐνῶ βράδυαζε και σακλώσαμε ἀψηλότερα, ἄρχισε ὁ καιρὸς και λίγο λίγο κρύωνε. Μίλια και μίλια ἔτσι ἐσύραμε τὰ βήματά μας κουρασμένοι, με πονεμένα πόδια, μισολιγοθυμένοι ἀπὸ πείνα και ἀπὸ τὸ αἶμα πού χάσαμε· ὅμως οἱ καταραμένες οἱ ἀδδέλλες δὲ μᾶς ἀφιναν στιγμὴ ἡσυχία. Μᾶς ῥίχτηκαν ξανά και ξανά, ὡς πού κάποτε μᾶς ἀνάγκαζαν νά σταματήσουμε και νά τους ἐπιτεθοῦμε κι' ἐμεῖς. Μὲ τους μπαλτάδες μας βαρούσαμε κάθε χαμόκλαδο και κάθε πυκνάδα — κόβοντας, σπαζοντας, κομματιάζοντας — μά χωρὶς πολὺ ἀποτέλεσμα. Θέλαμε δὲ θέλαμε, ἔπρεπε νά διαβούμε τὸ δάσος και ν' ἀφίσομε τους ἄπουνους ἔχτρούς μας νά χορτάσουν ἀπάνου μας.

Τέλος ἐφτάσαμε κατὰ καλή μας τύχη σ' ἕνα μεγάλο ἀνοιχτὸ μέρος· δὲν μπορούσαμε πιά νά προχωρήσουμε. Κάτι τι ξεχωρίζονταν μέσα σ' τὸ σκοτάδι. Δόξα σοι ὁ Θεός, καλύβι εἴτανε. Δηλαδή, μιὰ σκεπὴ μονάχα ἀπάνου σὲ τέσσερις στύλους, τὰ πομεινάρια καλύβας πού κάποιος ἄλλος ταξειδιώτης τὴν εἶχε στήσει ἄλλοτε μέσα σ' τὴν ἐρημιά. Ἐκεῖ ἐσακλώσαμε και πέρασε χάμου μισοπεθαμένοι.

Και τώρα οἱ ἀνθρωποὶ μου ἀναψαν μεγάλη φωτιά ἀπὸ μπαμπούκλαδα. Κατὰ καλή μου τύχη τὰ βούχα μου, πού τὰ κουβαλοῦσε ἕνας χαμάλης, εἴταν ἀκόμα στεγνά, και μόρεσα ν' ἀλλάξω. Οἱ ἀνθρωποὶ μου κάθισαν νά στεγνώσουν κοντὰ σ' τὴ φωτιά, και τους ἔδωκα ὄλων γύρω λίγο σπῖρτο νά τους δυναμώσω και νά τους ζεστάνω, γιατί ἡ νύχτα εἴταν πολὺ κρύα. Ἡ φωτιά φούντωνε κι' ἀχοῦσε, κι' ἐκείνοι ὄλο κι' ἔβριχαν μπαμποῦτες. Τὸ θολὸ τῆς φῶς ἐφώτιζε κάπως τὰ σκοτεινὰ περίγυρα, ὅπου ἔσταζε ἡ βροχὴ μ' ἀτέλειωτη ταραχὴ. Μά

ὕστερα ἀπὸ τὰ μαρτύρια τῆς ἡμέρας εὐλογοῦσαμε τὴν ὥρα πού βρήκαμε κι' αὐτὸ τὸ καταφύγιο. Ἐτσι, ἀφῶ φάγαμε λίγο, ἐτοιμασθήκαμε νά πλαγιάσουμε, ὅταν νά! πάλι λίγο λίγο μ' ἄρχισε μιὰ φοβερὴ φαγοῦρα σ' ὄλο τὸ κορμί, ἀδιάκοπη, ἀνυπόφορη φαγοῦρα!

Οἱ ἀναρίθμητες κεντιές πού ἔκαναν οἱ ἀδδέλλες εἶχαν τώρα ξεραθῆ. Ἐκοίταξα — εἶχα πρηστῆ ἔλεεινά. Τὸ φάγωμα κατάντησε ἀνυπόφορο. Εἶχα σὰ μιὰ ἀνίκητη ὄρεξη νά τριφτῶ και ν' ἀλαφρώσω τὸν ἐρεθισμό. Μά ὄχι, τὰ ποτέλεσμα θά εἴταν χειρότερο, γιατί ἤξερα πὺς θ' ἀνοιγα κακὲς πληγές, ἴσως φαρμακερές. Τὸ τί ἐνοιωθα εἴτανε φοβερό. Λίγος πόνος, ἀλλὰ τὸ τρομερὸ ἐκείνο κι' ἀτέλειωτο φάγωμα πάγαινε νά σὲ λωλάνη. Κ' ἔτσι ὅμως ἔπρεπε νά σφιζῶ τὰ δόντια μου και νά ὑποφέρω τὸ μαρτύριο. Νά κοιμηθῶ εἴταν ἀδύνατο, ἔτσι κάθισα κοντὰ σ' τὴ φωτιά νά περιμένω τὴν αὐγή.

Και καλὰ πού κάθισα. Ἄξαφνα παρατήρησα μέσα σ' τὸ μισοσκοτῖδο απ' ἔξω σαν κάτι γλήγορους ἴσκιους πού περνοῦσαν ἐμπρός. Ἐνας, δύο, πέντε, δέκα — θά εἴταν ὡς εἴκοσι. Ἐπῆδησα με τὸ περιστρόφο σ' τὸ χέρι, και ξύπνησα τὸ Θεβητιανὸ δραγουμάνο, πού ροχάλιζε κοντὰ σ' τὴ φωτιά σαν νά μὴ διψοῦσαν οἱ ἀδδέλλες τὸ αἶμα τὸ δικό του. Ἐπῆγε νά κατασκοπέψη. Σὲ λίγο ἐγύρισε με τὴν εἶδηση πὺς εἴταν Θεβητιανοὶ ἐμπροσ γυρίζοντας ἀπὸ τὸ Σικκίμ. Δὲν τὴν ἐπίστεψα τὴν ἱστορία, γιατί ἤξερα πὺς τὸ δερβενὶ ὅπου εἴμαστε εἴταν ξακουστὸ για κλέφτες και για φονιάδες. Ξύπνησα λοιπὸν μερικούς μου ἀνθρώπους, και τους πρόσταξα νά βάλουν ἀκόμα ξύλα και νά ἔχουν καλὰ τὸ νοῦ τους.

Οἱ Θεβητιανοὶ ἔστησαν τὰ τσαντίρια τους ὄχι πολὺ μακριὰ μας, και φαίνονταν καθαρά ἀπὸ τὴν ἀναλαμπὴ τῆς φωτιάς, πού τώρα ἐπαίξε σὰ λυσσασμένη. Ὁ κεντὸς ἀνέβαινε σὰ σύννεφο, κι' ἔπειτα σιγὰ σιγὰ διαπερνοῦσε τὴ φτενή μας σκεπὴ κι' ἐβγαίνε ἔξω σ' τὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα. Ἐκάθισα κοντὰ σ' τὴ φωτιά και παρατηροῦσα, και λογάριζα πόσο ἤθελε ἀκόμη ὄσο νά φανῆ ἡ αὐγὴ τοῦ Θεοῦ.

Ἄξαφνα μιὰ ἀνατριχίλα μου διάβηκε ὄλο τὸ κορμί. Μιὰ στιγμὴ ἐνόμισα πὺς εἴταν τὸ φοβερὸ τὸ φάγωμα — ὅμως δὲν εἴταν· εἴταν γαργάλισμα σαν ὅταν μ' ἔτρωγαν οἱ ἀδδέλλες· και κοιτάζοντας κάτου τὸ κορμί μου, τί νά δῶ; Θεέ μου! γεμάτο πάλι! Ὁνειρευόμουν τάχα, κι' εἴταν πλάκωμα τῆς ψυχῆς απ' ὅ τι πέρασα τὴν ἡμέρα; Ὅχι, τὸ γαργάλισμα ξέσπασε σ' ὄλο μου τὸ σῶμα. Τινάχτηκα ἀπάνου με μιὰ βλαστήμια, και καταράστηκα τὴν ὥρα και τὴ στιγμὴ πού θέλησα νά τὰ δῶ αὐτὰ τὰ μέρη.

Ἀπὸ πού ἦρθαν σ' τὸ καλύβι; Τί! μᾶς πῆσαν τὸ κατόπι! Μιὰ ἄξαφνη ἰδέα με φώτισε.

Ἄρπαξα μιὰ ἀναμένη μπαμποῦτα απ' τὴ φωτιά και τὴν ἐσήκωσα ἀπάνου ἀπὸ τὸ κεφάλι μου. Ναι, ἐκεῖ, κολλημένες σ' τὴ σκεπὴ, κάθε πιθαμὴ, ἐβλεπε τσαμπιά ἀδδέλλες πυκνὲς και στίβασμένες ὅπως σ' τὰ χαμόκλαδα πού περνοῦσαμε τὴν ἡμέρα. Ἄχ ἐκείνος ὁ κεντὸς! Τις εἶχε ταραξεί, κι' ἔπεσαν ἀπάνου μου καθὼς καθόμουν κοντὰ σ' τὴ φωτιά.

Τί νά κάνω; Ἄ νά σβῶσω τὴ φωτιά και νά καθίσω ἔτσι με τὸ διαπεραστικὸ ἐκείνο κρύο; Ἄ κ' ἔχτροι απ' ὄξω; Τάχα δὲ θά μᾶς ἔπεφταν ἀπάνου μέσα σ' τὸ σκοτάδι νά μᾶς σκοτώσουν και νά μᾶς κλέψουν; ἢ ν' ἀφήσω τὴ φωτιά, κι' ἔξω με τὸ κρύο και με τὴ βροχὴ νά περάσω τὴ νύχτα; Αὐτὸ εἴταν τὸ μόνον, γιατί νά μείνω μέσα σ' τὸ καλύβι με τις ἀδδέλλες ἀπάνου σ' τὴ βροχὴ, δὲ μπορούσα. Ἐπῆρα λοιπὸν μιὰ δυνατὴ βουφιζιὰ σπῖρτο νά ζεστάνω τὸ αἶμά μου (ὄσο αἶμα μου ἔμνε ἀκόμα), και βγήκα ἔξω σ' τὴν κρύα βροχὴ και σ' τὸ δαγκανιάρη τὸν ἀνεμο.

Ἐτσι ἐπέρασα τὴν τρομερὴ ἐκείνη νυχτιά. Τὸ πρῶτ ἐῖμωνα κρυωμένος, κουρασμένος, ἀφανισμένος απ' τὴν ἀγρυπνιά κι' απ' τὸ αἶμα πού ἔχασα. Μά ὀρκίστηκα νά φύγω απ' τὸ κολασμένο ἐκείνο μέρος κι' ἀν εἴταν νά σαίρνομαι με τὰ τέσσερα. Ἄρπαξα δύο τρεῖς μπουκιές βιαστικά, κι' ἐμπρός πάλι μέσα σ' τὸ λαγγαδὶ ἀγνάντια. Ὅπως πρὶν, ἐσακλώναμε μονοσκοῖνι. Ὅπως πρὶν, οἱ ἀδδέλλες μᾶς περιμέναν. Ἐμπρός! ἐμπρός! ἐσακλώναμε πάντα ἀφανισμένοι, χωρὶς πιά νά λογαριάζουμε τις ἀδδέλλες ὄλογρά μας, τὴν πῆραμε ἀπόφαση τὴν τύχη μας, και μᾶς ἔδινε θάρρος μιὰ κρυφὴ ἐλπίδα πὺς φάνοντας σὲ μεγαλύτερο ὕψος θά γλυτώναμε ἀπὸ τους ἄσπλαχνους κι' αἱματοδιψοῦς ἔχτρούς μας.

Δόξα τῷ Θεῷ! Οἱ ἀδδέλλες τώρα δὲν εἴταν πιά τόσο πολλὲς ἀπάνου σ' τὰ δέντρα. Ἐβγάλα απ' τὴν τσέπη και κοίταξα τὸ βαρόμετρό μου· ἔλεγε ὕψος 8,500 ποδάρια. Με τὴν ἐλπίδα αὐτὴ, ἐμπρός, πάντα ἐμπρός σακρφαλώναμε ἀβίασταχοι. Ἐκατὸ, διακόσια ποδάρια, τρακόσια ποδάρια. Ὅσο ἀνεβαίναμε, τόσο ὀλιγόστεναν οἱ ἀδδέλλες. Με χαρούμενη καρδιά λὲς ἐπηδοῦσαμε ἐμπρός — 400, 500, 600 ποδάρια — μάλιστα, σ' τις 9,500 ποδάρια ἀφήσαμε πιά τους τυράννους μας πίσω.

[Ἀπ' τ' ἀγγλικὸ]

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐξεδόθη ἐν Βερολίῳ ὁ δ' τόμος μεγάλης βιογραφίας τοῦ Φρειδερίκου Γ'. Εἰς τὸν τόμον τοῦτον περιλαμβάνονται και αἱ ἰδιοχειρῶς γραφεῖσαι ἐντυπώσεις αὐτοῦ ἐκ ταξειδίου εἰς Ἑλλάδα και Ἀνα-

τολήν κατὰ τὸ ἔτος 1869. Ἡ «Νέα Ἑλλάς» τοῦ Βερολίῳ μεταφράζει τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐξ ὧν ἀποσπῶμεν τὴν περὶ τῆς Ἀκροπόλεως περικοπήν:

«Ἡ μαγευτικὴ σεληνοφώτιστος νύξ προσέειδε τὴν Ἀκροπόλιν τὴν ὄψιν ἐνὸς ἀνεπάφου εἰσέτι διασωθέντος μνημείου ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου. Ἄλλὰ και ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἐτι ἡ ὕψηλὴ τοποθεσία τῶν ἐρείπιων ἐκείνων δὲν ἀφίνει νά διακρίνηται ἡ καταστροφὴ ἐν ὄλῳ αὐτῆς τῷ μέτρῳ. Μόλις ἀφῶ ἀναβῆ τὸν βραχώδη λόφον και πατήση τὰς βαθμίδας, τὰς ἀγούσας εἰς τὰ Προπύλαια, καταλαμβάνεται ὁ θεατὴς ὑπὸ βαθείας μελαγχολίας ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν τεραστίων σωρῶν ἐρείπιων, ὅς ἀνθρωπίνη κακουργία ἤγειρεν ἐν τῇ θέσει τοῦ πρώτου δημιουργήματος τοῦ κόσμου. Ἄλλὰ και παρὰ τὰς καταστροφὰς αἰῶνων ὄλων, φέρουσι Προπύλαια, Παρθενῶν και Ἐρέχθειον τσαυτὴν πληθὺν εὐγενεστάτου μεγαλείου και ἀνυπερβλήτου ἐν τῇ μορφῇ κάλλους, ὅστε δὲν ἠδυνάμην νά κορεσθῶ θεώμενος τὰ ἐρείπια. Τὰ Προπύλαια εἰσι πολὺ μικρότερα παρ' ὅσον τὰ ἐφανταζόμεν, ὁ Παρθενῶν τὰν ἀπαλιν εἶναι μείζων μᾶλλον, οὐδὲν δ' ἐρείπιον ναοῦ ἐπιδείκνυσιν εἰσέτι τόσῳ ὠραία ἀνάγλυφα ὡς ἐκείνα, ἄτινα, παρὰ τὰς κλοπὰς τῶν ἀρχαιολόγων, διεσώθησαν ἀκεραία ἐνταῦθα. Παρομοίαν μαγεῖαν ἐνήσκησεν ἐπ' ἐμὲ τὸ Ἐρέχθειον, οὗ αἱ Καρυάτιδες ἴστανται ἐν μέρει εἰσέτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐφ' ἧς ἔκαπαλι θέσεως, και τοῦ ὁποίου αἱ λεπτομερεῖς ἐν τελείᾳ συμμετρίᾳ και λαμπρᾷ ἐκτελέσει διατορνεύσεις κατέστησαν τὰ πρότυπα διὰ τὴν ἐκ τῶν χρόνων τῆς ἀρχαιότητος ἀπορρέουσαν καθαρὰν ἀρχιτεκτονικὴν. Ἐδῶ ἡ ἀνθρωπίνη χεὶρ ἐπετέλεσε τι ἀληθῶς τέλειον, ἐνταῦθα αἰσθάνεται ὁ ἐπισκέπτης ὅποσα κενὰ ἔχει νά συμπληρώσῃ ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ αὐτοῦ ὡς ἐρασιτέχνου μορφώσει. Πᾶσα περιγραφή τῶν προβαλλομένων ἐνταῦθα τῷ ὀφθαλμῷ, ὅσον ἀπλῆ κᾶν ἤθελεν εἶναι, ἀναγκαιῶς φαίνεται ὡς ὑπερβολὴ και ὅμως ἡ πομπωδεστάτη γλῶσσα ἀδυνατεῖ ν' ἀποδώσῃ τὴν ἀληθῆ ἐντύπωσιν τοῦ ἐκλάμπρου μεγαλείου, ὅπερ ἀτενίζει τις ἐνταῦθα. Ἡ θάλασσα τῶν ἐρείπιων ἡ καλύπτουσα τὸ ἔδαφος παρέχει ἀπίστευτον ποικιλίαν ὠραίων τεχνικῶν μορφῶν, τῶν πλείστων ἐνεπιγράφων».

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΤΟΥ ΟΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

— Διατί διψῶμεν και τί εἶνε ἡ δίψα;

Διψῶμεν, διότι ὁ ὀργανισμὸς μας ἔχασεν ὑγρὰ, τὰ ὅποια ὀφείλει ν' ἀναπληρώσῃ, ἢ διότι ἔχει ἀνάγκη ἀυξήσεως τῶν ὑγρῶν του ἐνεκα διαφόρων αἰτίων.

Ἡ δίψα εἶνε φαινόμενον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζουν ὄλα τὰ ζῶντα πλάσματα· ἀν δὲ φαίνονται τινα ὅτι δὲν πίνουν, δὲν πρέπει νά λησιμωῶμεν ὅτι αἱ τροφαὶ περιέχουν πάντοτε ὕδωρ.

Ἡ δίψα ἐκδηλοῦται ἰδίως εἰς τὰς ἐξῆς περιστάσεις: Μετὰ γεῦμα, μετὰ ἀρθρον ἰδρῶτα, κατόπιν αἰμορραγιῶν, κατὰ τὸν θηλασμόν. Ὑπάρχουν δὲ

και νοσήματα, ἅτινα ἐντείνουσι τὴν δίψαν, ὡς ὁ διαβήτης, ὁ πυρετός καὶ ἡ χολέρα κατὰ τινα στάδια.

Ἐκ τῶν ζώων περισσότερο διψῶν τὰ χορτοφάγα, διότι ἔχουσι ἀνάγκην πολλοῦ γαστρικοῦ χυμοῦ διὰ νὰ χωνεύσουσι τὰ χόρτα, ἅτινα ἐντὸς μεγάλου ὄγκου περιέχουσι ὀλίγην θρεπτικὴν οὐσίαν.

Τὰ σαρκοφάγα ὀλίγην δίψαν αἰσθάνονται. Παρατηρήθη ὅτι μίᾳ γάτῃ ἔμεινε κλεισμένη δεκαοκτὼ μῆνας χωρὶς νερόν. Καὶ οἱ λέοντες τῶν θηριοτροφείων καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα σχεδὸν δὲν πίνουσι.

Ἡ δίψα εἶνε αἰσθημα, τὸ ὅποιον δὲν ἔχει βαθμοὺς χαμηλοτέρους, ὅπως ἡ πείνα. Διὰ τοῦτο δὲν λέγομεν ὅτι ἔχομεν ὀρεξίν νὰ πίνωμεν, ἀλλ' ὅτι διψῶμεν ἢ δὲν διψῶμεν.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἐκ δίψης δύναται νὰ ἐπέλθῃ θάνατος. Τοῦτου προηγείται πυρετός, ἀγωνία καὶ παραληρήματα, εἶνε δ' ἐν γένει ὀδυνηροτάτη ἢ ἐκ δίψης τελευτή.

Ἡ δίψα πράνεται ἐν μέρει διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ὕδατος εἰς τὰς φλέβας· ἐπίσης καὶ διὰ λουτροῦ.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Πῶς ἐργάζεται ὁ Ἴψεν.

Ἐν ἰταλικῶν περιοδικῶν παρέχει τὰς ἐξῆς λεπτομερείας περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐργάζεται ὁ μέγας νορβηγὸς ποιητὴς Ἴψεν.

Ὁ Ἴψεν ἐφαρμόζει κατὰ γράμμα τὴν ἀρχὴν αὐτὴν ἐνὸς ἐκ τῶν προσώπων δράματός του: «Ὁ πλέον ἰσχυρὸς ἄνθρωπος εἶνε ὁ πλέον μεμονωμένος». Ἡ ζωὴ τοῦ Ἴψεν διέρχεται ἐν πλήρει ἀπομονώσει. Ὡς γνωστὸν εἶνε οὗτος ἐκ τῶν φιλοπονωτάτων συγχρόνων συγγραφέων· σπανιώτατα διέρχεται ἡμέραν ἀργίας. Καθ' ἐκάστην ἡμέραν κλείεται εἰς τὸ γραφεῖόν του ἀπὸ τὰς ἐννέα τὸ πρωῖ καὶ ἐξέρχεται μίαν ὥραν μετὰ τὴν μεσημβρίαν.

Ὁ Ἴψεν παράγει κατ' ἔτος ἐν δροῦμα. Ἐπτὰ περίπου μῆνας δαπανᾷ εἰς τὴν προπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν· ἱστορικὰς ἐρεῦνας, ἐπιστημονικὰς μελέτας, διαφρεσὶν εἰς πράξεις καὶ σκηνάς. Κατὰ τοὺς λοιποὺς πέντε μῆνας συγγράφει τὸ ἔργον. Ἡ περίοδος αὕτη εἶνε ἡ ὀλιγώτερον κοπιώδης διὰ τὸν μέγαν δραματοουργόν. Καθ' ὅσον ὅμως προχωρεῖ καὶ ἐγγίζει πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐργασίας, καταλαμβάνεται ὑπὸ σφοδρᾶς μελαγχολίας. Εἰς τινα δ' ἐρωτήσαντα αὐτὸν διατὶ φαίνεται θλιβόμενος τότε, ὅτε συνήθως οἱ συγγραφεῖς χαίρουσι, ὁ Ἴψεν ἀπήντησεν:

«Ἡ μελαγχολία μου, τὴν ὥραν ποῦ τελειῶναι τὸ ἔργον μου, προέρχεται ἐκ τοῦ φόβου μήπως αὐτὸ εἶνε τὸ τελευταῖον. Μοῦ φαίνεται τὴν ὥραν ἐκεῖνην ὅτι αἱ πηγαὶ τοῦ πνεύματός μου ἔχουσι στερεύσῃ, ὅτι δὲν ἔχω πλέον τίποτε νὰ εἶπω. Οἱ φόβοι μου αὐτοὶ ἐν τούτοις εἶνε μάταιοι, τὸ ἀναγνωρίζω. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, πρὸς μεγάλην μου ἐκπληξίν καὶ σχεδὸν ἐν ἀγνοίᾳ μου, νέα ὑλικά συσσωρεύονται εἰς τὸν νοῦν μου. Ἐβδομάς δὲν παρέρχεται καὶ βλέπω τὸ σχέδιον τοῦ νέου μου δράματος ζωγραφοῦμενον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου.»

Τύπος ἄνευ μελάνης.

Πειράματα ἐπιτυχῆ τῆς νέας ταύτης ἐφευρέσεως ἐγένοντο ἐσχάτως εἰς πόλιν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ ἐφευρέτης ὀνομάζεται Γρήν, ἡ δὲ ἐφεύρεσις συνίσταται εἰς τοῦτο: Ὑποβάλλει τὸν τυπογραφικὸν χάρτην εἰς χημικὴν τινα ἐπεξεργασίαν, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας εὐθὺς ὡς ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς πλακῆς τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων μαυρίζει διὰ τῆς ἐπενεργείας ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ἀκριβῶς μόνον ἐκεῖ ὅπου τὰ στοιχεία ἤγγισαν αὐτόν. Ὁ τοιοῦτος ἄνευ μελάνης τύπος εἶνε καθαρώτατος, ἂν δὲ καταστῇ δυνατὴ ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ του, θὰ φέρῃ ριζικὴν μεταρρύθμισιν εἰς τὴν τυπογραφικὴν τέχνην.

Ἡ μαγειρικὴ τῶν Μπούρς.

Οἱ Μπούρς εἶνε λαὸς ἐγκρατῆς, τρώγων συνήθως ὀρύζιον, ἀραβόσιτον ψημένον καὶ βωδινὸν κρέας ἠλιοψημένον. Ἀλλ' ἡ μαγειρικὴ των ποικίλλεται μεγάλως διὰ τοῦ κυνηγίου, τὸ ὅποιον εἰς τὸ Τρανσβάλ καὶ ἄφθονον εἶνε καὶ ἐκλεκτόν. Πρωτεύουσιν ἔσιν μετὰ τῶν θηραμάτων κατέχει ἡ ἀντιλόπη, κατόπιν δ' ἔρχεται ὁ αἰγᾶργος. Ἐκ τῶν περωτιῶν, ἅτινα εἶνε καὶ περισσότερα καὶ μεγαλήτερα τῶν ἐν Εὐρώπῃ, ἀφθονοῦσιν οἱ φασιανοὶ καὶ οἱ ἀγριόγαλοι· σπάνια εἶνε τὰ ὑδρόβια πτηνά, ἔτι δὲ σπανιώτεροι οἱ ἰχθύες καὶ τὰ λοιπὰ θαλασσινά, ἅτινα φέρονται ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως. Τὰ στρείδια κομίζονται ἐκ Μαζαμβίκης καὶ τιμῶνται 7—8 φρ. κατὰ δωδεκάδα. Τὰ ὄσπρια καὶ τὰ λαχανικά εἶνε ἐπίσης σπάνια. Ἐν κουνουπίδιον πωλεῖται 3 φρ. καὶ τὰ γεωμήλα 2.50 φρ. ἐκάστη λίτρα. Ὅλα τὰ ὀπωρικά τῆς Εὐρώπης εὐδοκίμου ἐκεῖ, καθὼς καὶ τὰ προϊόντα τῶν τροπικῶν εἰς τὰ πεδινὰ μέρη.

Οἶνος 250 ἐτῶν.

Οἶνος Ρήνου, ἀποθηκευθεὶς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1653, ὑπάρχει ἀκόμη εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ Δημαρχείου τῆς Βρέμης. Ἐκ τούτου πίνουσι μόνον ἐν ἡ δύο ποτήρια οἱ βαρέως ἀσθενεῖς τοῦ δημοτικοῦ νοσοκομείου τῆς πόλεως. Κανεὶς ἄλλος δὲν ἐδοκίμασε τὸ βαρῦτιμον ποτὸν πλὴν τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου Α', τοῦ Φρειδερίκου Γ' καὶ τοῦ Βίσμαρκ. Ὑπολογίζεται ὅτι ὑπόλειπονται ἀκόμη ἐκ τοῦ οἴνου τούτου 300—400 λίτρα. Ἄν ἐπωλεῖτο, θὰ ἐπλούτει βεβαίως ὁ πωλητής.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Πῶς θεραπεύεται ὁ λόξυγας.

Δύο μέσα θεωροῦνται ὡς ἀσφαλῶς καταπαύοντα τὸν ἐνοχλητικώτατον λόξυγαν. Τὸ πρῶτον εἶνε νὰ ἐξαπλωθῇ ὁ πάσχων κάτω εἰς τὸ πάτωμα με ἀνοικτοὺς τοὺς βραχίονας. Τὸ δεύτερον εἶνε νὰ συμπίεσθῃ τὰ ἄκρα τοῦ ἀντιχειροῦ καὶ τοῦ μικροῦ δακτύλου ἐκάστης τῶν δύο χειρῶν πρὸς ἄλληλα. Ἀλλὰ τοῦτο πρέπει νὰ πράξῃ εὐθὺς ὡς αἰσθανθῇ τὴν πρῶτην ἐνόχλησιν τοῦ λόξυγαν.